

S *tudia* **H** *istorica* **S** *lovenica*

Studia Historica Slovenica

Časopis za humanistične in družboslovne študije
Humanities and Social Studies Review

letnik 23 (2023), št. 3

ZGODOVINSKO DRUŠTVO
DR. FRANCA KOVAČIČA
V MARIBORU

ZRI DR. FRANCA KOVAČIČA V MARIBORU

MARIBOR 2023

Izdajatelj / Published by

ZGODOVINSKO DRUŠTVO DR. FRANCA KOVAČIČA V MARIBORU /

HISTORICAL SOCIETY OF DR. FRANCO KOVACIC IN MARIBOR

<http://www.zgodovinsko-drustvo-kovacic.si>

ZRI DR. FRANCA KOVAČIČA V MARIBORU /

ZRI DR. FRANCO KOVACIC IN MARIBOR

Uredniški odbor / Editorial Board

dr. Karin Bakračević, dr. Rajko Bratož,

dr. Neven Budak (Hrvaška / *Croatia*), dr. Jožica Čeh Steger, dr. Darko Darovec,

dr. Darko Friš, dr. Stane Granda, dr. Andrej Hozjan, dr. Gregor Jenuš, dr. Tomaž Kladnik,

dr. Mateja Matjašič Friš, dr. Aleš Maver, dr. Rosario Milano (Italija / *Italy*),

dr. Jurij Perovšek, dr. Jože Pirjevec (Italija / *Italy*), dr. Marijan Premović (Črna Gora / *Montenegro*),

dr. Andrej Rahten, dr. Tone Ravnikar, dr. Imre Szilágyi (Madžarska / *Hungary*),

dr. Peter Štih, dr. Polonca Vidmar, dr. Marija Wakounig (Avstrija / *Austria*)

Odgovorni urednik / Responsible Editor

dr. Darko Friš

Zgodovinsko društvo dr. Franca Kovačiča

Koroška cesta 53c, SI-2000 Maribor, Slovenija

e-pošta / e-mail: shs.urednistvo@gmail.com

Glavni urednik / Chief Editor

dr. Mateja Matjašič Friš

Tehnični urednik / Technical Editor

David Hazemali

Članki so recenzirani. Za znanstveno vsebino prispevkov so odgovorni avtorji.

Ponatis člankov je mogoč samo z dovoljenjem uredništva in navedbo vira.

The articles have been reviewed. The authors are solely responsible for the content of their articles.

No part of this publication may be reproduced without the publisher's prior consent and a full mention of the source.

Žiro račun / *Bank Account:*

Nova KBM d.d.

SI 56041730001421147

Tisk / *Printed by:*

Itagraf d.o.o.

<http://shs.zgodovinsko-drustvo-kovacic.si>

Izvilleke prispevkov v tem časopisu objavljata 'Historical – Abstracts' in

'America: History and Life'.

Časopis je vpisan v 'Ulrich's Periodicals Directory', evropsko humanistično bazo ERIH in mednarodno bibliografsko bazo Scopus (h, d).

Abstracts of this review are included in 'Historical – Abstracts' and

'America: History and Life'.

This review is included in 'Ulrich's Periodicals Directory', european humanistic database ERIH and international database Scopus (h, d).

Studia historica Slovenica. Časopis za humanistične in družboslovne študije, je vpisan v razvid medijev, ki ga vodi Ministrstvo za kulturo RS, pod zaporedno številko 487.

Izdajo časopisa je omogočila Agencija za raziskovalno dejavnost RS.

Co-financed by the Slovenian Research Agency.

*Studia
historica
slovenica*

Kazalo / Contents

Jubilej / Anniversary

ALEŠ MAVER: Srebrni jubilej Zgodovinskega društva dr. Franca Kovačiča v Mariboru.....	587
---	-----

V spomin / In Memoriam

ALEŠ MAVER: Poslovil se je izr. prof. dr. Janez Marolt.....	595
ANDREJ HOZJAN: Zaslužni profesor Univerze v Mariboru dr. Jože Koropec (1923–2004): ob stoletnici rojstva	599

Članki in razprave / Papers and Essays

TONE RAVNIKAR: Maribor v 13. stoletju. 3. del: mesto in njegovi meščani	611
<i>Maribor in the 13th Century: Part 3: The City and Its Citizens</i>	
BOŠTJAN UDOVIČ, TANJA ŽIGON and PETRA KRAMBERGER: Diplomatic Ceremonial Events at the 1821 Congress of Ljubljana.....	639
<i>Diplomatski ceremonialni dogodki na ljubljanskem kongresu leta 1821</i>	
SINDI ČASAR: Vzgojiteljice v prvih prekmurskih vrtcih (1886–1920)	669
<i>Female Kindergarten Teachers in the First Kindergartens in Prekmurje (1886–1920)</i>	

S *tudia* **H** *istorica* **S** *lovenica*

GORAZD BAJC, ANE MARIE HERCEG in KAJA MUJDRICA: Bazovica , glasilo Jugoslovanskega odbora iz Italije, in njen odnos do jugoslovanske kraljevine, 1941–1944.....	703
<i>Bazovica, the Newspaper of the Committee of the Yugoslavs of Italy, and Its Attitude Towards the Kingdom of Yugoslavia, 1941–1944</i>	
RENATO PODBERSIČ: Četniki na Primorskem. Poskus ustanovitve četniške enote v Panovcu pri Gorici leta 1944.....	739
<i>Chetniks in Primorska Region. Attempt to Establish a Chetnik Unit in Panovec Near Gorica in 1944</i>	
ANA ŠELA: Alternativna gibanja pod nadzorom Službe državne varnosti: mariborska kulturna scena v osemdesetih letih.....	771
<i>Culture in Maribor in the 1980s: Alternative and the State Security Service (SDV)</i>	
ANDREJ NATERER, DAVID HAZEMALI in MATEJA MATJAŠIČ FRIŠ: Mladi NEET v Sloveniji: analiza učinkov izbranih intervencijskih odgovorov projekta "PreseNEETi se" na potrebe in značilnosti mladih NEET v severovzhodni Sloveniji.....	805
<i>Young NEETs in Slovenia: Analysis of the Effects of Selected Intervention Responses of the Project "PreseNEETi se" on the Needs and Characteristics of Young NEETs in Northeastern Slovenia</i>	
Avtorski izvlečki / Authors' Abstracts	843
Uredniška navodila avtorjem / <i>Editor's Instructions to Authors</i>	847
Studia Historica Slovenica / <i>letnik / year 23 (2023)</i>	857

S *tudia*
H *istorica*
S *lovenica*

*Studia
historica
slovenica*

DOI 10.32874/SHS.2023-22

Mladi NEET v Sloveniji: analiza učinkov izbranih intervencijskih odgovorov projekta "PreseNEETi se" na potrebe in značilnosti mladih NEET v severovzhodni Sloveniji

Andrej Naterer

Dr., izredni profesor
e-pošta: andrej.naterer@um.si

David Hazemali

Dr.
e-pošta: david.hazemali@um.si

Mateja Matjašič Friš

Dr. znanstvena sodelavka
e-pošta: mateja.matjasic-fris@um.si

Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta
Koroška cesta 160, SI-2000 Maribor, Slovenija

Izvleček:

Prispevek se osredotoča na analizo učinkov intervencijskega projekta "PreseNEETi se" na potrebe in značilnosti mladih NEET (*Not in Education, Employment, or Training*) v Sloveniji. Semi-eksperimentalni projektni pristop je vključeval: 1. pred-test, ki je omogočil detekcijo potreb, značilnosti in želja te populacije, 2. oblikovanje in izvedbo serije intervencijskih aktivnosti, namenjenih ciljnemu naslavljanju potreb populacije, in 3. post-test, katerega namen je bil ocena učinka izvedenih intervencijskih aktivnosti. V končni vzorec je bilo vključenih 33 mladih. Pozitiven učinek projekta je podkrepjen tako s kvalitativnimi rezultati, ki kažejo na prednosti holistične obravnave mladih NEET, kot tudi kvantitativnimi rezultati, ki kažejo na ugodnejše samo-ocene prihodnosti, ki jih je mogoče v veliki meri pripisati intervencijskim vsebinam projekta.

Ključne besede:

mladi NEET (*Not in Education, Employment, or Training*), intervencija za mlade, značilnosti in potrebe mladih, pred-test in post-test, projekt "PreseNeeti se"

Studia Historica Slovenica

Časopis za humanistične in družboslovne študije

Maribor, letnik 23 (2023), št. 3, str. 805–840, 20 cit., 11 grafikonov
Jezik: slovenski (izvleček slovenski in angleški, povzetek angleški)

1. Uvod¹

Koncept NEET (angl. *Not in Education, Employment, or Training*) se je razvil v Združenem kraljestvu konec devetdesetih let prejšnjega stoletja in se od takrat uporablja v številnih državah, vključno z Japonsko, Južno Korejo, s Kitajsko, Tajvanom, Srbijo, Kanado in z Združenimi državami Amerike.² Omenjeni konceptualni pristop se nanaša na mlade, ki niso vključeni v izobraževanje, niso zaposleni in se poklicno ne usposabljaajo. Kategorija NEET vključuje brezposelne mlade, ki zaposlitev iščejo, in posameznike zunaj delovne sile, ki zaposlitve ne iščejo, saj zanje obstaja možnost za reintegracijo v izobraževanje, prekvalifikacijo oziroma druge oblike razvoja spretnosti za socialno aktivacijo. Ta populacija je glede na spol in starost izjemno heterogena in med družbami variira. V Združenem kraljestvu na primer klasifikacija zajema osebe, stare od 16 do 24 let (nekateri 16- in 17-letniki so še vedno šoloobvezni), pri čemer je v središču pozornosti podskupina NEET, ki vključuje mladostnike, stare od 16 do 18 let. Na drugi strani pa na Japonskem klasifikacija zajema osebe, stare od 15 do 34 let. Tukaj gre za mlade, ki niso zaposleni, ne opravljajo gospodinjstkih del, se ne šolajo ali usposabljaajo za delo in ne iščejo zaposlitve. Na splošno se mladi na NEET sooča s težavami, ki so za ta status relativno univerzalne, ne glede na nacionalnost, etnično ozadje in spol mladih, ki se v tem položaju znajdejo. Med te težave sodijo:

1. omejen dostop do izobraževanja, največkrat zaradi v osipništva in slabega učnega uspeha,
2. omejen dostop do trga dela, običajno zaradi neustreznih kvalifikacijskih predispozicij in spretnosti,
3. ekonomske težave, vezane na neurejen socialni status, ki se kažejo v občutkih osebne deprivacije,
4. socialna izolacija, ki je rezultat slabe vključenosti v socialne cirkulacije vezane na šolo, delo in druge oblike socialnih interakcij, in se kaže v obliki občutkov socialne izključenosti in marginalizacije ter nezmožnosti vzpostavljanja trajnih socialnih vezi;

¹ Prispevek je nastal v okviru projekta št. ATP 190: *PreseNEETi se – Opolnomočenje in vključitev oseb NEET na trg dela in razvoj celostnega programa podpornih storitev za osebe NEET, vključno s pripravo sistemskih rešitev / Empowerment and integration of NEETs into the labour market and development of a comprehensive program of support services for NEETs, including the solutions on systemic level*, ki ga financirata Norveški finančni mehanizem 2014–2021 in slovenska udeležba MKRR, ter raziskovalnih programov št. P6-0138 (A): *Preteklost Severovzhodne Slovenije med srednjo Evropo in evropskim jugovzhodom*, in št. P6-0372: *Slovenska identiteta in kulturna zavest v jezikovno in etnično stičnih prostorih v preteklosti in sedanjosti*, ki ju financira Javna agencija za raziskovalno in inovativno dejavnost Republike Slovenije (ARIS).

² Andy Furlong, "The zone of precarity and discourses of vulnerability: NEET in the UK", *The Journal of Social Sciences and Humanities (Jinbun Gakubo)*, št. 381 (2007), str. 101–121.

5. težave z mentalnim zdravjem, ki se kažejo v različnih oblikah socialnih anksioznosti in depresivnosti, ter
6. slabše fizično zdravje, ki je posledica nezdravega življenjskega sloga in ga velikokrat spremljajo različne oblike zlorabe substanc.³

Evropska unija (EU) je populacijo NEET konceptualizirala tako, da vključuje mlade, ki so stari med 15 in 29 let in niso vključeni v izobraževanje, trg dela in oblike treninga, ki bi jim podeljevale status šolajočega oziroma zaposlenega. Po podatkih Eurostata je bilo leta 2022 11,7 % vseh mladih v vseh evropskih državah takšnih, da bi jih lahko umestili v to kategorijo.⁴ V kontekstu EU ima najnižjo stopnjo mladih v tej kategoriji Nizozemska (4,2 %), najvišjo pa Romunija (19,8 %). Podatki kažejo tudi, da je v tej populaciji nekoliko več deklet kot fantov, državi z največjim razkorakom med obema skupinama pa sta Romunija in Češka. Ta populacija je v EU največkrat razumljena kot rezultat velike recesije 2008–2013 in danes predstavlja eno najbolj ranljivih skupin. V EU-27 je delež NEET dosegel vrhunec 2013 (16,1 %), v naslednjih letih pa se je trend nekoliko izboljšal, predvsem zaradi ukrepov politike, kot je na primer Jamstvo za mlade.⁵ Do leta 2019 je delež tako padel na 12,6 %, kar je najnižja točka v zadnjih 10 letih. So pa leta 2020 pandemija COVID-19 in z njo povezane gospodarske težave prispevale k porastu stopnje NEET na 13,7 %. Med glavnimi težavami teh mladih v post-pandemičnem času na ravni EU so posebej pereče naslednje:

- mlade ženske so izpostavljene nekoliko bolj kot mladi moški;
- mladi so generalno izpostavljeni ekonomskim težavam, ne glede na državo članico;
- mladi so izpostavljeni zaskrbljujočim ravnem slabega duševnega zdravja, zlasti ko gre za občutke osamljenosti in depresije, kjer mladi v primerjavi s starejšo populacijo bolj trpijo zaradi omejenih socialnih interakcij, kar je pandemija še okrepila;

³ Prim: Lauren Mawn et al., "Are we failing young people not in employment, education or training (NEETs)? A systematic review and meta-analysis of re-engagement interventions", *Systematic reviews* 6 (2017), str. 1–17; John McCombie in Maureen Pike, "The Problem of Young People Not in Employment, Education or Training: Is There a 'NeetSolution?'", v: *Microeconomics, Macroeconomics and Economic Policy: Essays in Honour of Malcolm Sawyer* (London, 2011), str. 54–71; Ron Thompson, "Individualisation and social exclusion: The case of young people not in education, employment or training", *Oxford Review of Education* 37, št. 6 (2011), str. 785–802.

⁴ Eurostat Statistics Explained, "Statistics on young people neither in employment nor in education or training", *Europa.eu*, dostopno na: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Statistics_on_young_people_neither_in_employment_nor_in_education_or_training, pridobljeno: 15. 6. 2023.

⁵ European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions (EUROFOND), "NEETs", *Eurofond.europa.eu*, dostopno na: <https://www.eurofound.europa.eu/en/topic/neets>, pridobljeno: 15. 6. 2023 (dalje: EUROFOND, "NEETs").

- mladi se soočajo z večjo izgubo zaposlitve in negotovostjo glede svoje poklicne in finančne prihodnosti in je pandemija preko omejenih oblik izobraževanja pomembno vplivala prekinitev šolanja, kar predstavlja oviro za oblikovanje spretnosti, hkrati pa je tudi okrepila neenakosti med najbolj privilegiranimi in najbolj ranljivimi.⁶

Ob zgoraj navedenih ugotovitvah pa podatki kažejo tudi, da mladi v EU kljub negativnim učinkom pandemije ostajajo nekoliko bolj optimistični glede svoje prihodnosti v primerjavi z drugimi starostnimi skupinami, ter da:

Mladi še vedno nekoliko bolj zaupajo EU (6,1 od 10) kot nacionalnim vladam (5,0). Kljub temu uvedba novih zapor in omejitev gibanja tvega resne gospodarske in socialne stroške za zaposljivost in dobro počutje mladih. Čeprav predstavljajo odziv na zdravstveno krizo, morajo oblikovalci politik skrbno oceniti in upoštevati tudi njihove širše družbene in gospodarske učinke.⁷

Razumljivo je torej, zakaj Evropska komisija, članice EU ter številne vladne in nevladne organizacije vlagajo tolikšne napore v omejevanje naraščanja mladih v statusu NEET in obvladovanje težav, s katerimi se ti mladi soočajo. Poleg številnih preventivnih ukrepov, ki so vezani na: 1. oblike učne pomoči, svetovalno oskrbo in druge oblike podpore v kontekstu šole, ter na 2. pomoč in podporo v obliki programov do- in prekvalifikacije, so se kot izjemno pomembni pokazali tudi kurativni oziroma intervencijski programi, ki se izvajajo praktično v vseh državah EU. V Sloveniji je eden takšnih na primer program PUMO (projektno učenje mlajših odraslih), ki združuje številne vladne in nevladne institucije in je v svoji osnovi usmerjen v cilj reintegrirati mlade bodisi v šolo bodisi v trg dela.⁸

Kljub relativni uspešnosti pa se na ravni teh programov pojavljata dve težavi. Prva se navezuje na razumevanje težav, s katerimi se mladi soočajo, in potreb, ki jih imajo. Razumevanje teh aspektov je nujno, še posebej, če govorimo o oblikovanju programov in vsebin, ki naj bi mladim pomagali pri reševanju njihovih socialnih in ekonomskih težav, s katerimi se soočajo. Drugi problem predstavlja merjenje učinka programov in vsebin, ki so mladim ponujene v kontekstu reintegracije v izobraževanje oziroma trg dela. Ocena učinka je namreč tisto, kar omogoča selekcijo in potencialno modifikacijo programov in vsebin, da te bolj in učinkoviteje naslavlajo probleme mladih.

⁶ EUROFOND, "NEETs".

⁷ Prav tam.

⁸ Neimenovani avtor, "Kaj sploh je PUM-O+?", *Regionalni center za razvoj*, dostopno na: <https://rcr-pro.eu/o-programu/>, pridobljeno: 28. 6. 2023.

Pričujoča analiza temelji na podatkih, zbranih v kontekstu intervencijskega projekta "PreseNEETI se"⁹, ki se osredotoča na opolnomočenje in spodbujanje socialne aktivacije mladih NEET. Projekt vključuje detekcijo značilnosti in potreb posameznikov NEET, pri čemer posveča posebno pozornost prav individualnim in idiosinkratičnim vidikom, s ciljem razumeti osebne značilnosti, kompetence in morebitne ovire mladih NEET, ki vplivajo na njihovo vključevanje v izobraževanje, zaposlitev ali usposabljanje. Analiza temelji na podatkih, ki so bili zbrani v fazi pred-testa in post testa, ter v fazi oblikovanja in izvedbe intervencijskih vsebin v projektu. Analitični pristop, ki temelji na metodi analize vsebine, je usmerjen v raziskovalno vprašanje (RV) kakšne vsebine, pristopi in formati so po oceni udeležencev najprimernejši za reševanje težav mladih NEET.

1.1 Pregled stanja raziskav in mladi NEET v Republiki Sloveniji

Znanstvenoraziskovalna in intervencijska obravnava mladih NEET je z vidika pristopov relativna in zelo raznolika. Na splošno je mogoče literaturo razvrstiti v dve skupini, in sicer v tisto, ki pristopa k fenomenu NEET na konceptualni ravni, in tisto, ki se ukvarja s specifičnimi aspekti, kot so na primer značilnosti in potrebe mladih NEET, dejavniki in trendi, ki vplivajo na to populacijo, intervencije ipd. Glede na to, da projekt "PreseNEETI se" vključuje tako konceptualni kot tudi aplikativno-intervencijski aspekt, je potrebno v pričujočem članku upoštevati obe skupini.

Kot primer študije, ki se osredotoča na konceptualne aspekte fenomena NEET, lahko navedemo študijo Bjørna H. Holteja (2017). Avtor v članku za naslovom "Counting and meeting NEET young people: Methodology, perspective and meaning in research on marginalized youth" obravnava ozadje koncepta NEET in pokaže, kako je problematičen – predvsem zato, ker se omenjeni fenomen razlaga na različne načine. Holte pokaže, da to velja za vse potencialno relevantne sogovornike, tako predstavnike institucij, ki delajo z

⁹ Članek temelji na podatkih, zbranih v kontekstu projekta "PreseNeeti se", ki ga je podprla Služba RS za razvoj in evropsko kohezijsko politiko preko "Javnega razpisa za sofinanciranje projektov v okviru programa Izobraževanje – krepitev človeških virov" v sofinanciranju Norveške s sredstvi Norveškega finančnega mehanizma 2014–2021. Cilj projekta je opolnomočenje in socialna aktivacija oseb NEET, s čimer projekt prispeva k vzpostavljanju podporne strukture za mlade NEET, k izboljšanjem izobraževanju ter socialnemu okolju, ki je usmerjeno v podporo tej skupini mladih. Projekt, ki se izvaja med 1. 6. 2022 in 30. 4. 2024, kot partnerje vključuje Ljudsko univerzo Celje, Univerzo v Mariboru, Mladinski svet Slovenije, Zavod RS za zaposlovanje in norveškega partnerja Veiledernettverket NOSCO / Norwegian Organisation for Supervision and Co-Operation. Podrobnejši opis projektne strukture in aktivnosti, ki je relevanten za pričujočo analizo, je v besedilu članka.

mladimi, kot tudi za mlade, ki so se znašli v statusu NEET.¹⁰ Posebej kritičen je do obstoječih kategorizacij, kot je na primer EUROFOND-ova za leto 2012, za katere meni, da so neuporabne in "/.../ brez prave utemeljenosti v empirični evidenci oziroma virih, iz katerih bi lahko kategorije izpeljali".¹¹ Omenjene težave imajo po njegovih besedah obsežne implikacije, predvsem pa rišejo nejasno sliko mladih, onemogočajo ocenjevanje njihovega števila in oblikovanje učinkovitih intervencijskih programov. Holte predlaga, da je potrebno k mladim pristopiti bolj poglobljeno, ne samo kot k pripadnikom populacije NEET, saj je potrebno pred tem razmisliti o alternativnih kategorijah, kot so "prostovoljci", "mlade matere" ali "trgovci s konopljo", da bi zajeli bolj niansirano razumevanje njihovih izkušenj. Ta pristop namreč vključuje kombiniranje različnih raziskovalnih metod in odprtost za različne strategije reintegracije v izobraževanje ali trg dela oziroma druge alternative. Ob tem Holte izpostavlja, da so NEET statistična kategorija in ne socialna skupina. Konceptualizacija mladih zgolj kot posameznikov NEET lahko v raziskavi oziroma intervencijskem programu privede do simbolnega nasilja in Holte nakaže, da bi lahko raziskovalcem koristilo, če bi popolnoma opustili koncept NEET zaradi epistemoloških, etičnih in praktičnih razlogov. Vseeno pa Holte priznava, da ima koncept NEET utilitarno vrednost za potrebe raziskovanja, in sicer kot predmet analize, manj pa kot teoretični koncept. Na podlagi tega se avtor zavzema za uravnotežen pristop, predvsem z uvedbo kvalitativnih metod. Neposredno srečanje z mladimi NEET lahko namreč zagotovi edinstven pogled v njihova življenja, ponuja perspektive, ki presegajo statistične meritve, in potencialno navdihuje nove načine razumevanja in kategoriziranja njihovih izkušenj.¹²

Razprave, ki se osredotočajo na to raven proučevanja populacije NEET, so pomembne, saj osvetlujejo konceptualne aspekte fenomena, pomagajo razumeti prednosti in slabosti aplikativne metodologije in omogočajo bolj niansirano in ciljno pristopanje k mladim NEET kot raziskovalnim subjektom. V tej luči je torej potrebno razumeti drugo kategorijo študij, kamor spadajo tiste, ki se ukvarjajo z mladimi NEET na aplikativni ravni. Te študije so največkrat zasnovane kot aplikativne, največkrat z namenom izboljšanja položaja mladih NEET. Te študije so izjemno številne in raznorodne, področno specifične in izjemno razpršene. Takšno stanje je v prvi vrsti odraz konceptualnih značilnosti vezanih

¹⁰ Bjørn Hallstein Holte, "Counting and Meeting NEET Young People: Methodology, Perspective and Meaning in Research on Marginalized Youth", *YOUNG* 26, št. 1 (2017), str. 1–16 (dalje: Holte, "Counting and Meeting NEET Young People").

¹¹ Holte, "Counting and Meeting NEET Young People", str. 7.

¹² Prav tam, str. 1–16; Bjørn Hallstein Holte, Ignatius Swart in Heikki Hiilamo, "The NEET concept in comparative youth research: the Nordic countries and South Africa", *Journal of Youth Studies* 22, št. 2 (2018), str. 256–272 (dalje: Holte, Swart in Hiilamo, "The NEET concept in comparative youth research").

na mlade NEET, pa tudi kompleksnega, niansiranega in fokusiranega pristopa pri oblikovanju in izvajanju intervencij. Na ravni EU ti pristopi vključujejo: 1. strateško in fleksibilno implementacijo, 2. poseben poudarek na preventivi in zgodnji intervenciji, 3. mapiranju in sledenju mladim NEET in 4. ciljno prikrojenim strategijam in storitvam za mlade NEET.¹³ S to zavestjo je torej treba specifične programe in projekte, namenjene mladim NEET, razumeti kot poskuse intervencije na specifičnem, relativno omejenem področju, in sicer z željo, da bi se stanje na tem področju izboljšalo, hkrati pa imelo multiplikacijske pozitivne učinke pri reševanju širših problemov mladih NEET.

Kljub resnosti glede prepoznavanja problema mladih NEET na ravni EU in številnih projektov in programov, ki se osredotočajo na to populacijo, pa se stanje na tem področju ne izboljšuje. Ena zadnjih študij, ki se je osredotočala na mlade NEET v kontekstu celotne EU, je študija Marie-Luise Assmann in Svena Broschinskega z naslovom "Mapping young NEETs across Europe: Exploring the institutional configurations promoting youth disengagement from education and employment."¹⁴ Avtorja ugotavljata, da je število mladih NEET v EU v zadnjem desetletju naraslo, kar naj bi bilo značilno za vse države, ne glede na njihovo ekonomsko razvitost. Njuna študija se osredotoča na podskupine mladih NEET, ki so pogojene z različnimi institucionalnimi konfiguracijami v 26 evropskih držav. Rezultati so med drugim pokazali, da so visoke stopnje mladih NEET, ki potrebujejo oskrbo, bolj značilne za države s šibkejšimi programi za zagotavljanje oskrbe družin in šibkimi oblikami dolgotrajne oskrbe, kar naj bi bilo najbolj očitno v državah srednje Evrope. Na drugi strani pa so visoke stopnje mladih NEET s posebnimi potrebami (npr. invalidnost) značilne predvsem za države severne Evrope, kjer obstajajo relativno obsežni, a velikokrat neučinkoviti sistemi oskrbe (npr. v obliki invalidnine), ki ne ustvarjajo pobud za integracijo teh podskupin NEET na trg dela. Njuni rezultati so pokazali tudi, da je visok delež mladih NEET bolj očitno v državah, ki jih je gospodarska kriza najbolj prizadela, poleg tega pa imajo visoko nefleksibilnost trga dela, nizko poklicno specifičnost in pomanjkanje aktivnih politik zaposlovanja, kar je najbolj očitno v državah južne, srednje in vzhodne Evrope.

Študij, ki bi se specifično osredotočale na mlade NEET v Sloveniji, ni prav veliko. Med maloštevilnimi je ključnega pomena študija "Preventing and activating NEETs in Slovenia: Assessment and recommendations". V njej je OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) predstavila celo-

¹³ Ruth Santos-Brien, *Effective outreach to NEETs – Expedite from the ground* (Luksemburg, 2018).

¹⁴ Marie-Luise Assmann in Sven Broschinski, "Mapping young NEETs across Europe: Exploring the institutional configurations promoting youth disengagement from education and employment", *Journal of Applied Youth Studies* 4, št. 2 (2021), str. 95–117.

vit pregled glavnih ugotovitev o profilu mladih NEET v Sloveniji,¹⁵ kar pomeni ključen prispevek k razumevanju specifičnih izzivov in priložnosti, s katerimi se soočajo mladi NEET pri nas, to pa ponuja tudi osnovo za učinkovite preventivne in aktivacijske strategije v tej kontekstu.

Po poročilu OECD v Republiki Sloveniji skoraj eden od desetih mladih spada v kategorijo NEET. S približno 29.500 osebami NEET in s stopnjo 9,5 % med mladimi v starosti od 15 do 29 let v letu 2018 se Slovenija uvršča v spodnjo tretjino držav, članic OECD, kjer je povprečje znašalo 12,8 %. Približno 53 % mladih, ki so bili NEET kadar koli v zadnjih štirih letih, je imelo dolga ali ponavljajoča se obdobja neaktivnosti; enak delež (53 %) pa ni bil prijavljen na Zavodu RS za zaposlovanje (15.600 mladih). Kljub razmeroma dobremu položaju na lestvici OECD stopnja NEET v Sloveniji še ni padla pod stopnjo pred krizo, ki je leta 2007 znašala 8,9 %. Na vrhuncu gospodarske krize, okoli leta 2014, je stopnja NEET v Sloveniji dosegla 13,9 %, kar je precejšnja številka, vendar še vedno razmeroma nizka v primerjavi z nekaterimi drugimi državami v regiji, kot sta Italija in Grčija, kjer so bile stopnje NEET dvakrat višje kot v Sloveniji. Pomembno je poudariti, da je delež brezposelnih oseb NEET v skupni stopnji NEET za Slovenijo precej visok: 43,8 % vseh oseb NEET je poročalo, da so bile leta 2018 na voljo za delo in so aktivno iskale zaposlitev, v primerjavi s 37,7 % v vseh državah, članicah OECD. Tako ženske kot starejši mladi so nadpovprečno zastopani med NEET. Približno 56 % slovenskih NEET je žensk, kar je blizu povprečja med državami OECD, ki znaša 58 %, in povprečja EU-28, ki znaša 57 %. Stopnja NEET prav tako narašča s starostjo: tako v Sloveniji kot v povprečju držav OECD je stopnja NEET pri 15–19-letnikih manj kot polovica tiste v starostni skupini 20–24 let in približno tretjina tiste v starostni skupini 25–29 let. Za vse starostne skupine so slovenske stopnje NEET bistveno nižje od povprečja OECD in EU-28, kar ni presenetljivo glede na visok delež mladih, ki se udeležujejo izobraževanja.¹⁶

V Sloveniji je približno polovica vseh mladih NEET v obdobju 2014–2017 ostala v tem statusu eno leto ali več. Ta delež je skoraj enak meddržavnemu povprečju za 18 evropskih držav OECD, za katere so na voljo enake informacije. Vendar se za podobnostmi skrivajo razlike med starostnimi skupinami: delež dolgotrajnih NEET med slovenskimi NEET v starosti 16–19 let in 20–24 let je

¹⁵ Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), Preventing and activating NEETs in Slovenia: Assessment and recommendations, *OECD Library*, dostopno na: <https://www.oecdilibrary.org/sites/1ea395aeen/index.html?itemId=/content/component/1ea395ae-en>, pridobljeno: 15. 9. 2023.

¹⁶ Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), *Investing in Youth: Slovenia* (Pariz, 2021), dostopno na: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/60132a0b-en/index.html?itemId=/content/component/60132a0b-en#section-d1e1490>, pridobljeno: 15. 9. 2023 (dalje: OECD, *Investing in Youth: Slovenia*).

pod povprečjem med državami, medtem ko je med 25–29-letniki nad povprečjem. Približno trije od petih dolgotrajnih NEET v Sloveniji so stari od 25 do 29 let, medtem ko je v 18 evropskih državah OECD v povprečju le eden od dveh. V primerjavi z obdobjem 2010–2013 se je delež dolgotrajnih NEET v Sloveniji zmanjšal v starostni skupini od 16 do 19 let, v drugih dveh pa se je povečal. Ta premik je bil najbolj drastičen med 25- do 29-letniki. V tej starostni skupini se je delež dolgotrajnih NEET med NEET povečal za 20 odstotnih točk.¹⁷

Mladi v vzhodni Sloveniji so pogostejše NEET kot v zahodni Sloveniji. Po podatkih registra iz leta 2018 je skoraj petina mladih v severovzhodni pomurski statistični regiji spadala v kategorijo NEET. Nasprotno je bil v severozahodni (gorenjski) regiji le eden od desetih NEET, v osrednjeslovenski regiji pa je stopnja NEET le nekoliko višja. Razvoj stopenj NEET v obdobju 2011–2018 je po regijah razmeroma primerljiv.¹⁸

Podatki OECD prav tako kažejo, da so bili mladi NEET pogostejše rojeni v tujini ali so imeli enega od staršev rojenega v tujini. Med letoma 2011 in 2018 se je razlika v stopnji NEET med priseljenci prve generacije in mladimi Slovenci brez priseljskega ozadja povečala z 8,3 na 13,7 odstotne točke, razlika med priseljenci druge generacije in Slovenci brez priseljskega ozadja pa s 5,6 na 6,3 odstotne točke. Padajoče stopnje NEET med Slovenci, rojenimi v Sloveniji, bolj prispevajo k naraščajoči razliki v stopnjah kot naraščajoče stopnje NEET med priseljenci prve generacije. Med samimi priseljenci prve generacije so stopnje NEET najvišje med tistimi, ki izvirajo iz ene od 15 držav, ki so bile članice Evropske unije pred letom 2004, sledijo "druge" države, druge države EU in balkanske države. Ker pa je veliko večji delež priseljencev, starih od 15 do 29 let, rojen na Balkanu, tri četrtine priseljencev NEET izvira iz balkanskih držav.¹⁹

Pregled stanja raziskav v zadnjem obdobju prinaša pomembne ugotovitve, ki oblikujejo naše razumevanje mladih, ki niso vključeni v izobraževanje, zaposlitev ali poklicno usposabljanje. Hkrati pa opozarja na določene pomanjkljivosti v stroki, ki se kažejo predvsem v problematičnosti definicije NEET, pomanjkljivem natančnem določanju obsega te populacije ter izzivih pri izvajanju političnih intervencij. Te pomanjkljivosti odpirajo vrata za nadaljnje raziskave in pristope, ki bodo omogočili boljše oblikovanje politik ter intervencij za mlade, ki so izven izobraževanja, zaposlitve ali usposabljanja.

¹⁷ OECD, *Investing in Youth: Slovenia*

¹⁸ Prav tam.

¹⁹ Prav tam.

2. Projekt "PreseNEETi se"

"PreseNEETi se" je projekt, ki ga v kontekstu financiranja Norveškega finančnega mehanizma izvajajo konzorcij partnerjev, ki vključuje Ljudsko univerzo Celje (LUC), Filozofsko fakulteto Univerze v Mariboru (FF UM), Mladinski svet Slovenije (MSS) in Norveško organizacijo za supervizijo in kooperacijo (NOSCO). Glavni cilj projekta je opolnomočenje in socialna aktivacija oseb NEET, s čimer projekt prispeva k vzpostavljanju podpornih storitev za osebe NEET. Projekt je zasnovan kot kombinacija znanstvenoraziskovalnega in testno-intervencijskega pristopa in se osredotoča na dve glavni področji, to sta: (1) značilnosti in (2) potrebe oseb NEET na treh ravneh, in sicer na mikro ravni (individualni, idiosinkratični), mezzo ravni (programi, organizacije, skupnosti) in makro ravni (nacionalni in ravni EU). Semi-eksperimentalni pristop je temeljil na naslednji sekvenci korakov:

1. *Pred-test*, katerega namen je sondiranje začetnega stanja med mladimi NEET. Poseben poudarek je bil na detekciji njihovih problemov, značilnosti in potreb, zbrani podatki pa so bili uporabljeni za oblikovanje intervencijskega dela projekta.
2. *Oblikovanje in eksekucija vsebin in intervencijskih aktivnosti*, ki so bile zasnovane na podlagi pregleda relevantne literature, nacionalnih in mednarodnih primerov dobrih in slabih praks ter podatkov zbranih v pred-testu. Glavni cilj intervencijskih vsebin je opolnomočenje in socialna aktivacija mladih NEET.
3. *Post-test*, katerega glavni cilj je evalvacija učinka intervencijskih aktivnosti glede na stanje zabeleženo v pred-testu.

Najprej bi veljalo opraviti analizo značilnosti in potreb na mikro ravni. Glede na značilnosti ugotavljamo, da so v skupini oseb NEET pogostejše zastopane ženske kot moški, kar je v Sloveniji stalnica že 20 let. Ker pa ni povsem jasno, zakaj prihaja do takšne razlike med spoloma, je smiselno ugotoviti dvoje: 1. kako ženske dojemajo svoj položaj – torej kakšne so njihove ovire pri vstopu na trg dela in 2. kakšne so njihove potrebe – oz. kako jim lahko pomagamo te ovire premagati. Ugotavljamo tudi, da so osebe NEET najpogostejše stare med 25 in 29 let. Tudi glede tega ni povsem jasno, kakšne so njihove potrebe. Zato je prvi korak prepoznavanje teh potreb.

Posebno tveganje, kar zadeva zdrs v status osebe NEET, obstaja pri mladih, ki niso rojeni v Sloveniji, in pri tisti s končano srednješolsko izobrazbo ali manj. Prav tako to velja za mlade iz socioekonomsko ogroženih družin in za tiste s težavami duševnega zdravja (depresija, anksioznost) ter tiste s slabšim fizičnim zdravjem. Kar zadeva duševno zdravje, ni jasno, ali le-to napoveduje status osebe NEET ali pa status osebe NEET vpliva na duševno zdravje. Kaže tudi, da so

osebe NEET nekoliko socialno izolirane oziroma imajo slabše odnose z družino in s prijatelji, prav tako so tudi bolj pesimistične glede svoje prihodnosti ter bolj nezaupljive do ustanov in ljudi, hkrati pa so tudi manj družbeno in politično aktivne. V Sloveniji približno 50 % oseb NEET ostaja v tem statusu dolgoročno, torej vsaj 12 mesecev. Zato je pomembno, da se zavzamemo za potrebe oseb NEET čim prej, saj se zdi, da kratkoročni status osebe NEET pomembno vpliva na dolgoročnega. Povedano drugače, verjamemo, da je zgodnje prepoznavanje potreb ključno za uspešen prehod oz. prenehanje statusa osebe NEET.

Po pregledu mikro ravni ugotavljamo, da so lastnosti razmeroma dobro poznane, vendar pa obstaja precejšnje pomanjkanje znanja pri prepoznavanju potreb. Po pregledu literature smo našli le eno študijo, ki je kvalitativno raziskala, kaj osebe NEET v Sloveniji razumejo kot svoje potrebe. V njej so osebe NEET izražale svoje cilje in potrebo po tem, kako jih doseči. Kar zadeva motiviranost, so osebe NEET poudarjale potrebo po varnem okolju, kjer bi lahko sklepale nova prijateljstva – gre torej za potrebo po socialnem kapitalu. Izpostavljene so bile tudi potrebe, povezane z delom s svetovalci ipd., kjer zaupanje in zanesljivost igrata veliko vlogo.

Nekatere od ugotovljenih potreb na mikro ravni so tako skladne z ugotovljenimi značilnostmi in zato sklepamo naslednje:

- a. Potreba po doseganju ciljev je lahko povezana s pesimističnim pogledom na prihodnost. Možno je, da osebe NEET zaradi lastnega pesimističnega dojemanja prihodnosti potrebujejo pomoč pri oblikovanju lastne poti.
- b. Potreba po srečnem življenju tako zasebno (srečno družinsko življenje, stabilni odnosi) kot tudi poklicno. Tudi ta potreba je lahko povezana s pesimističnim pogledom na prihodnost in morda nižjim socialnim kapitalom (slabi odnosi z družino in s prijatelji).
- c. Potreba po zaupanju in spoštovanju. Ta potreba je lahko povezana z značilnostmi manjšega zaupanja v ustanove in ljudi.

Glede na prepletanje značilnosti in potreb na mikro ravni lahko sklepamo, da gre za prekrivanje, vendar je potrebno poudariti, da je glede potreb za Slovenijo na voljo le ena študija in da nekatere značilnosti povzemamo iz tuje literature, kjer so se mednacionalno sicer pokazale vzporednice, vendar za Slovenijo podatkov ni bilo na voljo. Zato ugotavljamo, da je pri razvoju intervencij in razumevanju potreb oseb NEET nujno dodatno raziskati značilnosti mladih in dodatno raziskati tudi njihove potrebe.

Zanimalo nas je tudi medsebojno delovanje med 1. mezzo in mikro ravno, med 2. makro in mikro ravno ter med 3. mezzo in makro ravno. Najprej sledijo ugotovitve za medsebojno delovanje med mikro in mezzo ravno.

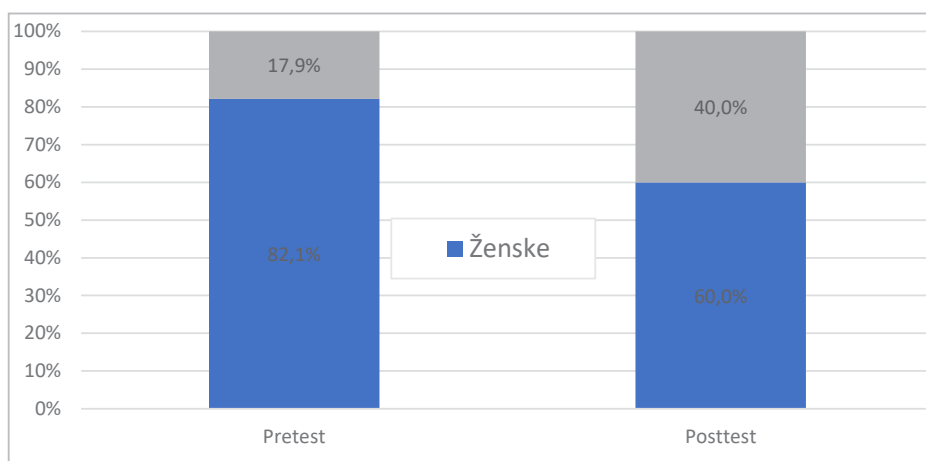
2.1 Metoda in vzorec

Pred-test in post-test sta bila zasnovana kot kombinacija kvalitativnega in kvantitativnega pristopa. Prvi del pred-testa je predstavljal spletni vprašalnik s 123 vprašanji, ki se osredotočajo na dejavnosti iskanja zaposlitve, izogibanje brezposelnosti, samoocenjene spretnosti in spletne dejavnosti, čemur je sledila serija fokusnih skupin, v katerih so udeleženci v vodeni diskusiji obravnavali področja (1) zgodovine lastnega statusa NEET, (2,3) glavne težave in prednosti statusa in (4) njihova pričakovanja od projektnih aktivnosti. V pred-testu je skupaj sodelovalo 28 mladih NEET iz različnih slovenskih krajev, z različnimi socio-ekonomskimi značilnostmi in različno individualno zgodovino tega statusa.

Post-test je bil izveden na podlagi istega vprašalnika, izpolnilo pa ga je 25 mladih NEET, ki so predhodno sodelovali v kateri od projektnih dejavnosti, namenjenih njihovem opolnomočenju. Kot se je izkazalo, so skoraj vsi udeleženci pred-testa (z eno izjemo) med projektom odpadli. Razlogi za to so različni, običajno pa so udeleženci status NEET prekinili zaradi zaposlitve, ponovne vključitve v izobraževanje ali pa se niso odzvali na prošnje za sodelovanje v post-testu. Z metodološkega vidika je pomembno upoštevati dejstvo, da je bil post-test izveden na drugačnem vzorcu kot pred-test, prav tako pa je pomembno tudi dejstvo, da so vsi udeleženci post-testa sodelovali v vsaj eni od podpornih dejavnosti v okviru projekta (npr. delavnice ali individualno svetovanje), kar dela testiranje relativno validno, saj lahko razlike med pred-testno in post-testno skupino vsaj delno pripišemo intervencijam v zvezi s post-testno skupino.

Prvi del post-testa je predstavljal spletni vprašalnik s 83 vprašanji, ki se osredotočajo na že omenjene aspekte življenja mladih NEET, s posebnim poudarkom na aktivnostih in vsebinah, ki so jih absolvirali v zadnjem letu dni in ki bi lahko vplivale na njihov status. Vprašalniku je sledila serija fokusnih skupin, v katerih so udeleženci skozi vodeno diskusijo ocenili svoje trenutno stanje v primerjavi s stanjem pred začetkom projektnih aktivnosti ter vpliv projekta na njihovo dobrobit v psihološki, socialni in kulturni sferi.

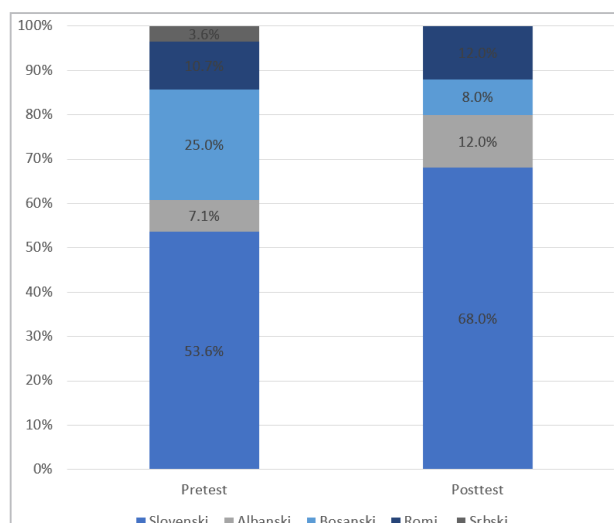
Grafikon 1 prikazuje odstotno porazdelitev vzorcev v pred-testu in post-testu, pri čemer je videti, da je bila struktura skupine po opravljenem testu glede na spol veliko bolj uravnotežena, čeprav so v obeh skupinah prevladovali ženske, in sicer 82,1 % v pred-testu in 60 % v post-testu.

Grafikon 1: Sestava vzorca glede na spol, pred-test in post-test (%)

Tudi povprečna starost udeležencev se je med obema skupinama precej razlikovala. V pred-testni skupini je bila 25,54 leta ($SD = 3,24$), v post-testni pa 20,84 leta ($SD = 3,13$). Tudi povprečna starost udeležencev se je med obema skupinama precej razlikovala in je v pred-testni skupini bila 25,54 leta ($SD = 3,24$), v post-testni pa 20,84 leta ($SD = 3,13$).

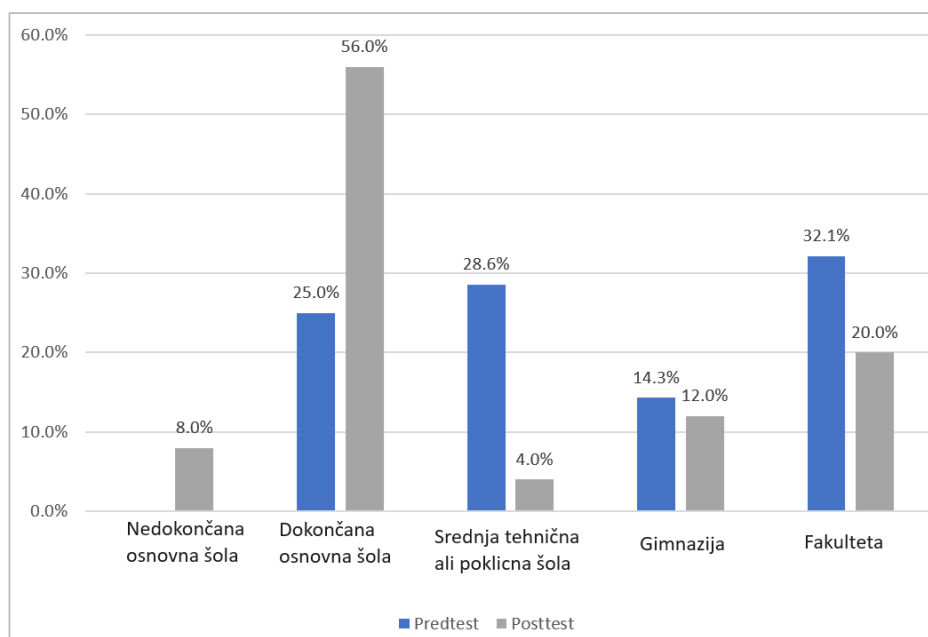
Zraven tega vzorec izkazuje tudi relativno visoko etnično razgibanost, kar je za razumevanje mladih NEET izjemno pomembno (glej *grafikon 2*):

Grafikon 2: Sestava vzorca glede na narodnost, pred-test in post-test (%)

Večina udeležencev prihaja iz mestnega oziroma pretežno mestnega okolja (67,9 % v skupini pred testom in 96 % v skupini po testu), izkazujejo pa tudi druge pomembne karakteristike. Na primer rezultati glede ekonomskega položaja kažejo, da ga mladi ocenjujejo kot solidnega, s pomembnim deležem takšnih, ki si lahko privoščijo tudi dražje stvari (pred test 17,4 %, post-test 16,7 %) in dober življenjski slog (pred-test 30,4 %, post-test 16,7 %) in sorazmerno nizkim deležem tistih, ki imajo le dovolj za osnovne račune ali pa niti tega ne, pa je bil 17,4 % (v primerjavi z 0 % v post-testni skupini).

Na tej točki gre izpostaviti tudi karakteristike, ki so vezane na izobrazbo udeležencev (glej *grafikon 3*):

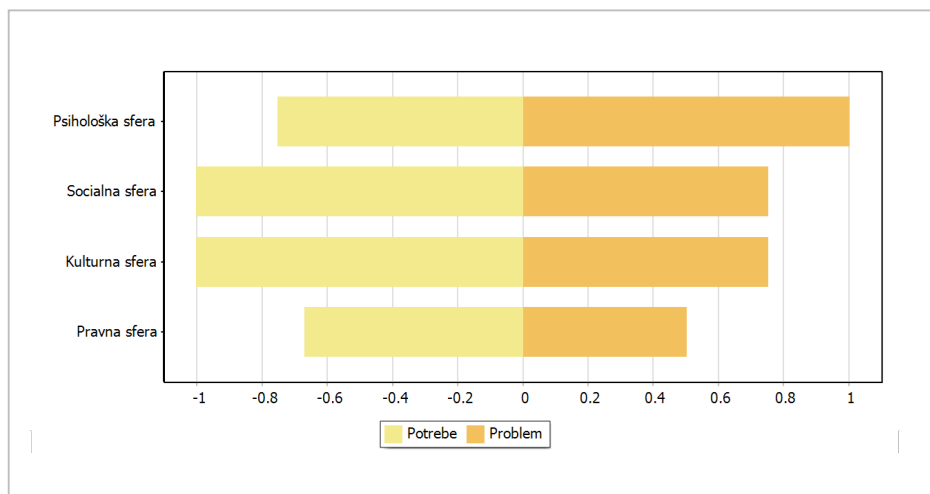

Grafikon 3: Stopnja izobrazbe anketirancev pred testom in po njem (v %)

V pred-testni skupini ima večina anketirancev diplomo (32,1 %), sledi jim dokončana srednješolska izobrazba, 28,6 % jih ima končano tehnično šolo, 14,3 % pa srednjo šolo. V post-testni skupini pa je imelo po drugi strani le 20 % anketirancev dodiplomsko izobrazbo, medtem ko jih je imelo kar 64 % končano osnovno šolo ali manj. Te razlike lahko v veliki meri pripišemo dejstvu, da so bili anketiranci v post-testni skupini bistveno mlajši od anketirancev v pred-testni skupini.

2.2 Rezultati pred-testa

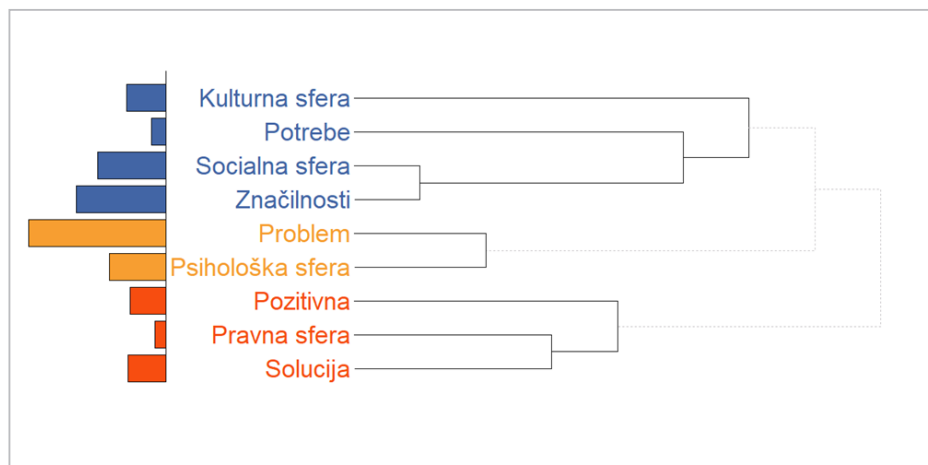
Pričujoče poglavje je namenjeno predstavitvi kvalitativnih podatkov pred-testa. Poseben poudarek je na detekciji potreb, značilnosti in željah, o katerih so poročali udeleženci fokusnih skupin. Uvodna detekcija je bila opravljena s pomočjo analize kodov, vezanih na *potrebe*, *želje* in *probleme*, ter kodov, vezanih na življenjske sfere. Za lažjo vizualizacijo smo oblikovali *proximity plot*:

Grafikon 4: Proximity plot percipiranih potreb in problemov v psihološki, socialni, kulturni in pravni sferi

Grafikon 4 prikazuje kompozitno sestavo psihološke, socialne, kulturne in pravne sfere z vidika samodetektiranih potreb in problemov. Kategorija *potreb* v grafikonu predstavlja kodirane segmente, v katerih so mladi poročali o tistih stvareh, ki jih sami razumejo kot svoje fundamentalne potrebe v statusu NEET in katere do določene mere lahko tudi sami realizirajo. Kot primer lahko navedemo potrebo po socialnih stikih z vrstniki (socialna sfera) oziroma psihološki sprostitvi in razbremenitvi (psihološka sfera), za katere mladi menijo, da jih sami relativno samostojno in dobro zadovoljujejo. Na drugi strani pa so *problemi* v statusu NEET, za katere mladi ocenjujejo, da jih sami niso sposobni rešiti in za katere menijo, da je potrebna zunanja intervencija. Kot primer lahko navedemo narative o socialni izolaciji (socialna in kulturna sfera), občutkih depresije in anksioznosti (socialna in psihološka sfera) ter nezmožnosti reševanja pravnega statusa (pravna in kulturna sfera). Prav tukaj se je že v fazi pred-testa pokazalo, da ti predstavljajo osnovo za potencialni nabor aktivnosti in vsebin, preko katerih lahko projekt "PreseNEETI se" zagotovi pozitivni prispevek.

Za potrebe podrobnejšega razumevanja povezovanja omenjenih kodov smo v naslednjem koraku smo izvedli klustersko analizo:

Grafikon 5: Klusterska analiza percipiranih potreb, značilnosti, problemov in potencialnih rešitev v kulturni, socialni, psihološki in pravni sferi

Grafikon 5 prikazuje frekvenčno distribucijo kodov (levi del grafikona) in aglomeracijski red, ki temelji na faktorjih sopojavnosti med kodi (desni del grafikona). Analiza nakazuje na obstoj treh distinktivnih klastrov. Prvi klaster je *klaster percipiranih potreb in značilnosti* (obarvan modro) in ima v jedru samodetekrirane značilnosti mladih kot članov populacije NEET v tesni povezavi s socialno sfero. Na to jedro se v drugem redu navezujejo samodetekrirane potrebe te populacije, v tretjem redu pa elementi kulturne sfere. V tem kontekstu mladi omenjajo elemente, ki niso nujno neposredno problematični, vseeno pa kontekstualne značilnosti mladih v statusu NEET in onemogočajo integracijo v trg dela oziroma izobraževanje. Te značilnosti so običajno vezane na omejitve v socialni sferi njihovega življenja:

Ja, zdaj ne morem hodit na predavanja, ker ima otroke doma pa nimam noben, da jih čuva. **[udeleženka #3/FG 1]**

Ja, jaz tut, zdaj ko sem doma (v statusu NEET) mi je dosadno. Ne morem pospravljat, ne vem ka še vse, to mi je tak nelagodno. Mami mi reče, da morm jaz pospravljat, si mislim ka? Mlada morm delat, ti stara boš pa sedela ne pa gledala ne. Saj ji pomagam rada, ampak ne morem jaz vseeno vsega ne, samo zato ker sem doma (in ne v službo/šoli). Ne morem pospravljat, pa skrbet za sestro, pa dobimo kdaj obisk, pa morm še za otroke skrbet, pa ne morem jaz skakat od enega konca do drugega. **[udeleženka #5/FG 1]**

Omenjene težave so še nekoliko bolj izražene v primerih, ko mladi prihajajo iz drugih socio-kulturnih okolij. Ti poročajo največkrat poročajo o tem, kako jim slaba integracija v novo okolje potencira težave v socialni sferi:

Tu sam preveč zatvorena. Dole (v Bosni in Hercegovini) sam konstantno bila med ljudima in komunicirala i sve. Ovako ako uspem, evo, sad tu (v Sloveniji) manje više sam sama sa djecom. Imam nekoliko prijateljev ali ima vsak ima neko svojo rutino. Pa tudi jezik je drugi. Vse mi je novo in za mene je to baš ono... preveč mi je to, zatvorim se u sebe i promjenila sem se nekako kad sem došla iz Bosne. **[udeleženka #4/FG 2]**

Jaz sem končala univerzo v Makedoniju. I tam nisem mogla do službo. Moj ati dela tu v Sloveniji jaz sem državljani Slovenije ampak ne znam, dobro jezik. **[udeleženka #3/FG 2]**

V nekaterih primerih posebno težavo predstavlja tudi specifika socialne in kulturne sfere na ravni družine. Ta občasno pripelje do kolizije med nivojem družine, iz katere mladostnik prihaja in družbe, v katero se želi intergrirati:

Pa tudi je problem, ker te, stare generacije zelo težko pustijo otrok oziroma mladim, da se osamosvojijo, ne. In denar mora priti domov in glava družina morala razpolagati z njim, ne. In glavni razlog je pa to tudi, da mladim (dekletom) ne dovolijo delati, ker na nek način bi se osamosvojile in ta vzorec življenja, ki ga (starejše generacije) dejansko terajo dalje, ne bi več zdržal. Ne, ker bi vsak hotel imeti svojo družino med oziroma želi živeti s svojimi otroki in svojim možem, ne pa da bi dalje živel pod isto streho s taščo. Večja svoboda je glede na pač te kulturne razlike govorim. **[udeleženka #6/FG 2]**

Pravi, da na Kosovu moramo vedno vprašati za dovoljenje, če lahko gre kam, razen v šolo pač te pošljejo starši. Ampak, da bi pa šla kam recimo, da bi se družila s kom ali pa ne vem, na kakšno aktivnost, al pa karkoli drugega, moraš vedno vprašati za dovoljenje domače, bodisi starše, bodisi moža ali pa taščo." **[prevajalka po odgovoru udeleženke #2/FG4]**

Drugač pa res, v albanski kulturi je tako kot je rekla udeleženka #2 [anonimizirano]. Je razlika v kulturi, ne, pač dejansko /.../ nekateri Albanci so konzervirali to svojo kulturo in svojo tradicijo, ne glede na to, da živijo dalj časa v Sloveniji. Pač še vedno ohranjajo te svoje tradicije, ker se med sabo potem na nek način obsojajo ali pa obrekujejo, ne, hčerka od onega pa od tistega pa je hodila sama po parku, nobenega ni bilo zraven, ne. **[udeleženka #5/FG4]**

Drugi klaster je *klaster percipiranih problemov* (obarvan oranžno). Ko je govora o percipiranih problemih, je treba podariti, da vse tukaj omenjene sfere predstavljajo posebne serije problemov, med vsemi pa pomembno izstopa prav

psihološko stanje mladih. Mladi poročajo, da težave v statusu NEET izhajajo iz samega statusa in vključujejo porušene in neredne urnike, neproduktivne in škodljive dnevne rutine in rezultirajo v občutkih stigmatiziranosti, marginaliziranosti, anksioznosti in depresivnosti:

Priznam, pač meni je delovni čas, mislim, včasih problem. Hočem imeti neko stalnico nimam rada, da pač skačem oziroma to ko imaš ponekde 1 dan delaš 6 ur nekje pa delaš 12 ur pol drug dan alpa kej? Zatorej ker pač jaz imam zdravstvene težave, že zelo dolg, od otroštva se bojujem z depresijo. In to vpliva na mene take stvari in pol enostavno pride do tega kar pride. **[udeleženka #4/FG 2]**

/.../ imam neke od negativnih rezultata... imam tračenje vremena, socialna izolacija, depresivne misli. **[udeleženka #5/FG 1]**

Veliko mladih ljudi se odzame život zaradi tega, ker nimajo službe. **[udeleženka #6/FG 3]**

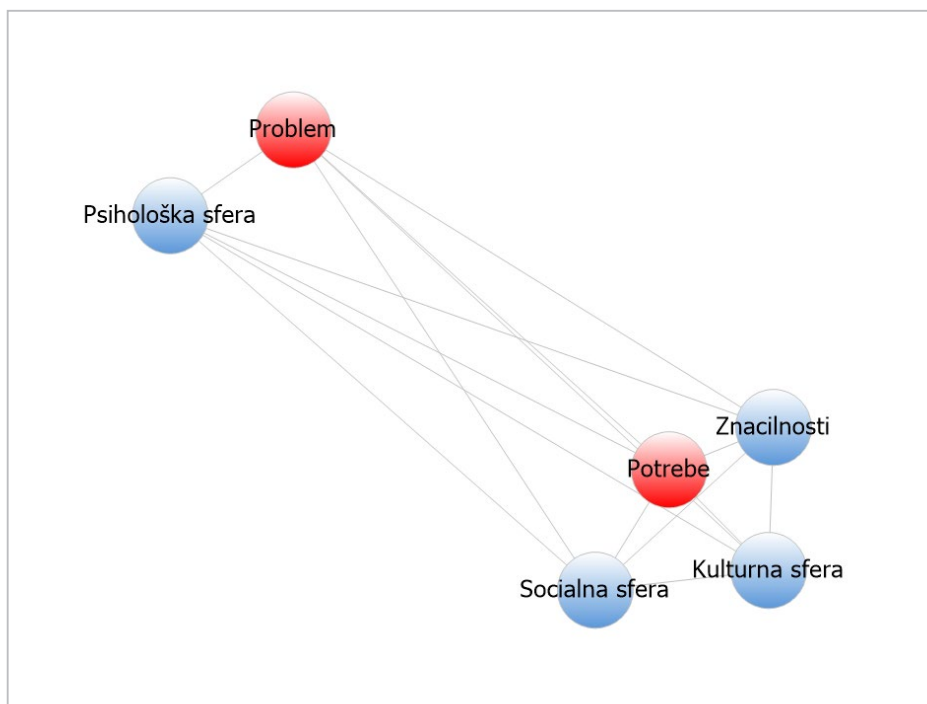
Tretji klaster je *klaster percipiranih rešitev* (obarvan rdeče) in je vezan na pravno sfero, ki jo običajno udeleženci razumejo kot področje, kjer se nahaja večina rešitev za njihove težave, vezane na status NEET. Ko mladi govorijo o percipiranih rešitvah težav, vezanih na status NEET, sicer omenjajo aspekte kulturne kompetentnosti, kot sta na primer učenje jezika in poklicna dokvalifikacija, vendar je najmočnejša navezava teh percepcij na pravno sfero. Tisto, kar je običajno razumljeno kot neposredna rešitev, je največkrat vezano na ustrezno urejanje pravnega statusa, zakonske omejitve in druge aspekte pravne sfere:

Imam že končan faks in moram notificirati to diplomo [pridobljeno v Severni Makedoniji]. **[udeleženka #7/FG 1]**

A socialne pomoči še nimam, ker nimam stalnega bivanja v Sloveniji in to [integracija v trg dela ali izobraževanje] je vezano na to. **[udeleženka #6/FG 4]**

Problem je, da ne morem delati, ker sem prišla preko združitve družine in imam ta problem, da se ne morem prijaviti na zavodu. Zdaj, če bi se zaposlila in bi dobila pogodbo, recimo na eno leto, potem mi pa ne velja več ta viza, ki jo imam za združitve družine in bi morala iti nazaj v Bosno... **[udeleženka #7/FG 4]**

Za validacijo omenjenih sklepov iz pred-testa smo opravili analizo s pomočjo večdimenzionalnega skaliranja. V analizo so bile skladno s prioriteta projekta vključene potrebe, značilnosti in problemi mladih NEET ter socialna, kulturna in psihološka sfera njihovega življenja:

Grafikon 6: Analiza povezav med percipiranimi problemi in potrebami ter socialno, kulturno in psihološko sfero

Analiza povezav (*link analysis*) skozi večdimenzionalno skaliranje je potrdila zgoraj navedene ugotovitve in je pokazala na obstoj dveh pomembnih sidrišč (glej *grafikon 6*). Prvo sidrišče predstavljajo detekrirani problemi, ki so tesno vezani na psihološko stanje posameznikov. Drugo osišče predstavljajo percipirane potrebe, ki so tesno povezane s socialno in kulturno sfero, zraven tega pa tudi na tisto, kar mladi razumejo kot osnovne značilnosti svojega statusa NEET.

2.3 Zasnova intervencijskih aspektov izobraževanja, svetovanja in mentoriranja

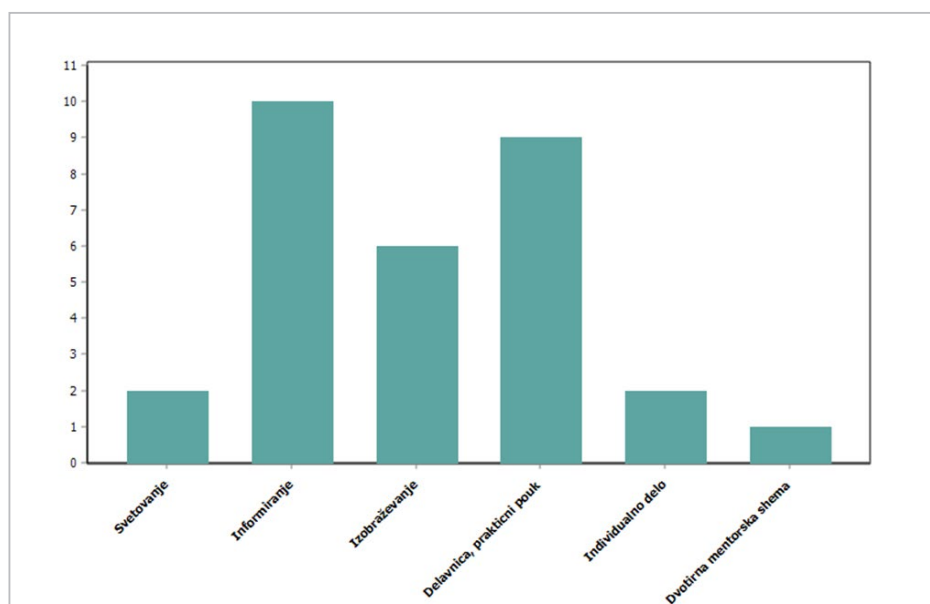
Na podlagi pregleda ter rezultatov pred-testa je bila v skladu z zasnovo projekta oblikovana serija aktivnosti in vsebin, katerih glavna namena sta bila opolnomočenje in socialna aktivacija mladih NEET za trg dela. Za potrebe pričujoče analize se bomo izmed vseh oblikovanih vsebin in aktivnosti tukaj osredotočali zgolj na dva projektna aspekta, in sicer na:

1. program izobraževalnih modulov za celostno opolnomočenje in aktivacije oseb NEET, ki je bil strukturiran v šest vsebinskih izobraževalnih

modulov, s petimi delavnicami mehkih veščin, tremi motivacijskimi delavnicami ter izbirnima moduloma poslovne nemščine in slovenščine za tujce, ki sta bila oblikovana na podlagi specifičnih potreb posameznih udeležencev, in na

2. karierno in psihosocialno svetovanje ter mentoriranje, ki je potekalo skozi serijo individualnih svetovanj, pogovorov in sestankov in se je osredotočalo predvsem na osebnostne težave, ki mladim onemogočajo aktivacijo na trg dela in izobraževanje ter širšo socialno in kulturno integracijo.

V prvem koraku smo opravili analizo formatov in pristopov v kontekstu izobraževanja:

Grafikon 7: Analiza formatov in pristopov

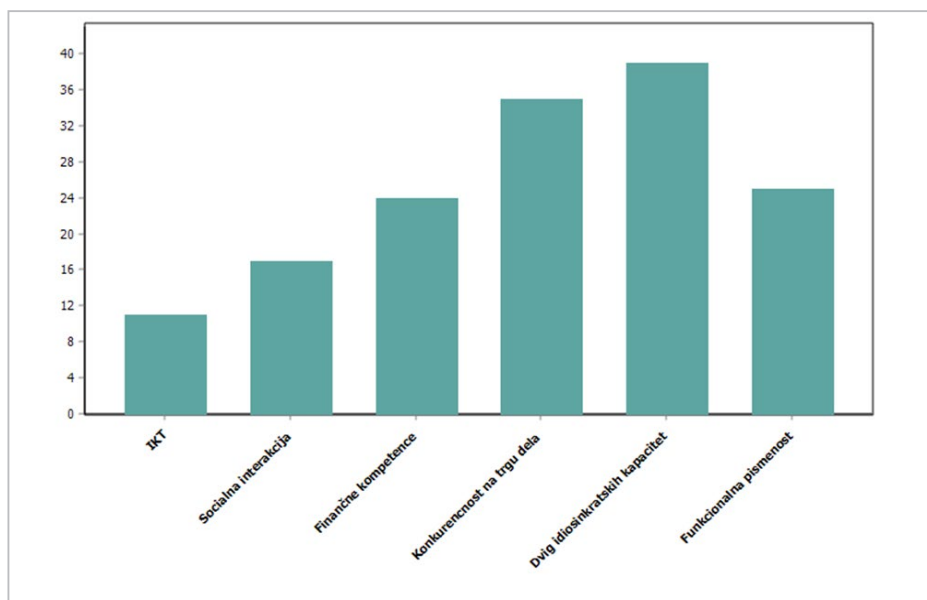
Evalvacija načrtovanega pristopa je pokazala, da med formati oziroma pristopi prevladujeta informiranje in oblike, ki temeljijo na delavnicah in praktičnem pouku, sledi pa izobraževanje v smislu klasičnega pristopa *ex-catedra*. Ta trojica predstavlja jedro načrtovanega pristopa in je v veliki meri skladna tako z željami in potrebami mladih NEET, kot tudi z vsebinami, ki takšen način dela omogočajo oziroma zahtevajo. Svetovanje in individualno delo predstavljajo drugi nivo načrtovanega pristopa, med najmanj zastopanimi pristopi pa so tisti, ki temeljijo na dvotirni mentorski shemi.

Takšno strukturo je mogoče razložiti skozi dva dejavnika, in sicer skozi (1) detektirane potrebe in želje udeležencev in (2) projektni kontekst, ki je na eni strani definiran s strani projektne zasnove, na drugi pa omejen z resursi, ki so bili na voljo v času trajanja projekta. V tem smislu predstavljajo informiranje, specifične delavnice in praktični oblike pouka tiste pristope, ki lahko ob najučinkovitejši rabi resursov realizirajo največ projektnih ciljev in nagovorijo največje število udeležencev. Na drugi strani pa dvotirna mentorska shema predstavlja najbolj intenzivno, poglobljeno in individualizirano obliko reševanja specifičnih, idiosinkratskih težav, zraven tega pa terja sodelovanje najmanj dveh mentorjev. Ta pristop je sicer izjemno učinkovit, hkrati s tem pa tudi izjemno potraten glede virov, predvsem časa, financ in dostopnih kadrov, zato je bil v projektu apliciran v omejenem obsegu. Podrobnejša analiza je pokazala tudi, da kljub zapisanemu celoten ponudek, vezan na dvotirno mentorsko shemo, ni bil izkoriščen, težava pa se je pojavila na dveh nivojih. Kot prvo je potrebno izpostaviti, da se vsi udeleženci, ki jim je bila ponujena ta platforma, aktivnosti niso udeležili. Iz poročil o izvajanju mentorske sheme je namreč mogoče razbrati, da je med nekaterimi udeleženci upadel interes prav zaradi intenzivnosti oblike dela, ki je negativno vplivala na motivacijo udeležencev. Podobna težava pa se je pojavila tudi pri nekaterih izvajalcih mentorske sheme, predvsem tistih, ki so se sodelovanja lotili kot prostovoljci. Iz poročil je mogoče razbrati, da je v teh primerih prišlo do relativnega neskladja med pričakovanji prostovoljcev in dejanskimi zahtevami za izvajanje mentorske sheme. V teh primerih je intenzivnost mentorske sheme ena od tistih značilnosti pristopa, ki zahteva posebno poglobljenost, visoko stopnjo zavzetosti in motiviranosti na strani izvajalcev, in je povzročila osip med mentorji.

Ob analizi pristopov smo opravili tudi analizo strukture ponujenih vsebin:

Iz *grafikona 8* je razvidno, da se največ vsebin nanaša na dvig veščin, ki so vezane na idiosinkratske potrebe in značilnosti posameznika, veščin za dvig konkurenčnosti na trgu dela, ter dvig finančne in funkcionalne pismenosti. Glede na to, da večina neposredno izraženih potreb mladih NEET in pregled literature omenjata prav te elemente kot ključne, lahko sklenemo, da je bil izbor targetiranih veščin ustrezen. Veščine socialne integracije in IKT (informacijsko-komunikacijske tehnologije) so se sicer pokazale kot sekundarne, vendar je to ugotovitev potrebno umestiti v kontekst. Kot prvo, IKT veščine so glede na stopnjo digitaliziranosti mladih v Sloveniji visoke²⁰ in glede na to, da mladi ta prostor obvladujejo, je v kontekst projekta neracionalno naslavljanje veščin, za katere mladi ocenjujejo, da jih že imajo. Podrobnejši pregled je pokazal, da so

²⁰ Miran Lavrič in Tomaž Deželan (ur.), *Mladina 2020 : položaj mladih v Sloveniji*. 1. izd. (Maribor–Ljubljana, 2021).

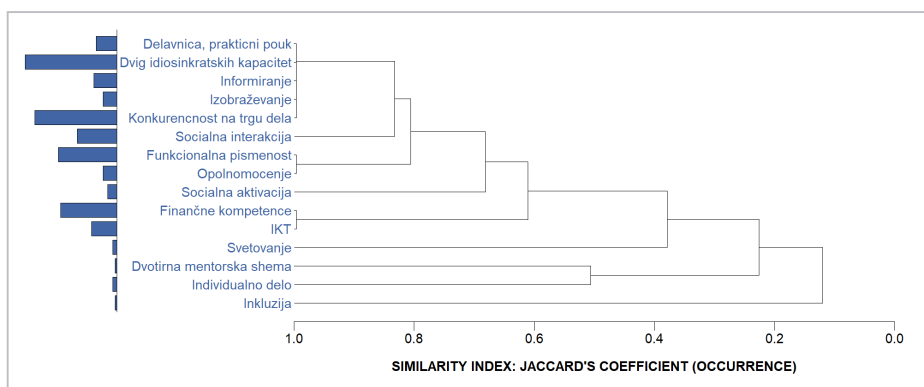

Grafikon 8: Analiza ponujene vsebine

kljub temu bile vključene tiste vsebine, ki ciljno odgovarjajo na izražene potrebe, ki so specifične in ne generalne. Vsebine, kot sta na primer filtriranje podatkov in uporaba statističnih orodij, so bile uvedene na podlagi detektirane želje mladih. Njihovo nizko frekvenco je treba razumeti ločeno od učinka. Pri teh vsebinah je nizka frekvenca odraz nizke potrebe po generalnih IKT vsebinah, medtem ko je učinek, ki je relativno visok, treba razumeti v luči izražene potrebe po specialističnih orodjih, za katera mladi menijo, da jim bodo prišla prav na trgu dela.

Kot drugo, večšine dobre socialne interakcije sicer predstavljajo eno od temeljnih potreb mladih, so pa izjemno široke in vseobsegajoče, vse niso relevantne za integracijo v izobraževanja oziroma trg dela. Zraven tega stopnja spretnosti socialne interakcije med mladimi NEET ni enotna in glede na to, da imajo eni visoke spretnosti, drugi pa nekoliko nižje, je razumljivo, da so vsebine za razvoj teh spretnosti udeležencem ponujene, ob tem pa se večina vsebin nameni področjem, kjer je deficit veščin univerzalen in očiten, kot je na primer področje vsebin, vezanih na konkurenčnost na trgu dela, ali pa finančna in funkcionalna pismenost.

Da bi ocenili vsebine z vidika načrtovanega učinka, smo opravili klastersko analizo, ki je poleg načrtovanih vsebin in pristopov, zajemala tudi usmeritev v temeljne želene učinke projekta, torej: 1. opolnomočenje, 2. socialno aktivacijo in 3. inkluzijo:

Grafikon 9: Klasterska analiza elementov ponujene vsebine

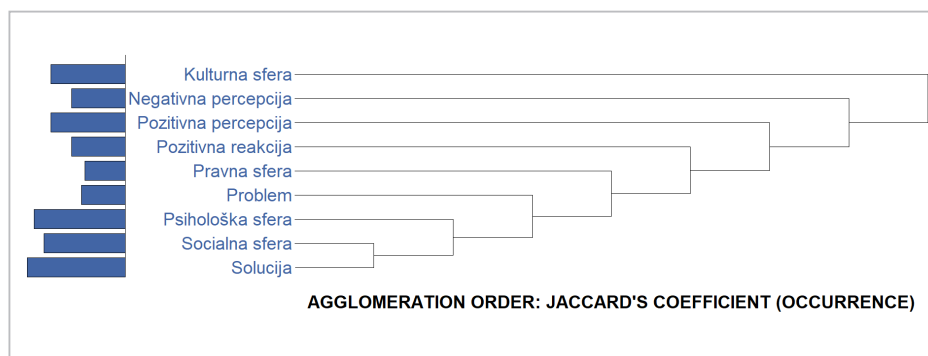
Klasterska analiza je pokazala, da so načrtovani učinki, vezani na opolnomočenje v prvi vrsti navezani na vsebine, ki so namenjene dvigovanju funkcionalne pismenosti, te pa so tesno povezane z izobraževanjem in informiranjem, namenjenima dvigu konkurenčnih kompetenc na trgu dela. Takšno aglomeracijo je mogoče razložiti na podlagi zasnove izobraževanj. Izobraževanja so namreč zasnovana kot serija aktivnosti, ki ciljno in direktno naslavljajo omenjene aspekte. Nekoliko drugače pa je s socialno aktivacijo, ki jo je le delno mogoče naslavljati direktno, delno pa se pojavlja kot rezultat aktivnosti. Socialna aktivacija nastopa v aglomeracijskem redu na naslednji točki, kjer se navezuje na opisani klaster pred vsebine, ki dvigujejo finančne in IKT kompetence. Kot zadnja se v aglomeracijskem redu pojavlja inkluzija, kar je popolnoma razumljivo, saj je to element, ki se v skladu s svojo naravo pojavlja kot rezultat prej omenjenih elementov.

2.4 Rezultati post-testa

Končani intervencijski fazi je sledila faza post-testa. Kljub temu da je bilo testiranje opravljeno s pomočjo kombinacije kvalitativnega in kvantitativnega pristopa, bomo v tem razdelku predstavili zgolj kvalitativne podatke, ki se nanašajo na učinek projektne intervencije. Glede na to, da se pričujoči članek osredotoča na probleme in potrebe mladih NEET v psihološki, socialni, kulturni in pravni sferi, smo tudi vse strukturne nivoje, torej pred-test, intervencijo in post-test ciljno osredinili na omenjena področja. Prvi korak v analizi kvalitativnih podatkov iz post-testa je klasterska analiza, v katero so poleg psihološke, socialne, kulturne in pravne sfere vključeni tudi:

1. kodi, povezani s percepcijami (*pozitivna, nevtralna in negativna percepcija*), ki so indikator percepcije vsebinskih in strukturnih elementov pristopa s strani udeležencev,

2. kodi, povezani z oceno reakcije (*pozitivna, neutralna in negativna reakcija*), ki so indikator percepcije reakcije udeležencev vsebinskih in strukturnih elementov pristopa,
3. kodi, povezani z rešitvami, ki jih je po mnenju udeležencev doprinesel projekt k predhodno obstoječim problemom (*solucija*), in problemi (*problemi*), ki so kljub projektni intervenciji ostali.

Grafikon 10: Aglomeracijski red izbranih elementov iz post-testa

Grafikon 10 prikazuje frekvenčno distribucijo kodov (levi del grafikona) in aglomeracijski red, ki temelji na faktorjih sopojavačnosti med kodi (desni del grafikona). Najprej je potrebno poudariti, da je ta klasterijska analiza opravljena na podatkih, zbranih v fokusnih skupinah, ki so osredotočale na rešitve, kar razlaga tako vsebinske, kot tudi strukturne značilnosti grafikona. Visoka pojavnost elementov, ki nakazujejo na pozitivne učinke projekta (levi del grafikona) je torej potrebno razumeti v luči strukture instrumenta, torej fokusne skupine, ki ima za nalogo zbrati prispevek projekta k rešitvi problema. Takšna zasnova pa vpliva tudi na strukturo, pri kateri se rešitve (*solucije*) pojavljajo v središču aglomeracijskega reda.

Je pa ob tem pomembno poudariti tudi druge aspekte, ki so bistveno bolj vsebinsko povedni in predstavljajo del odgovora na naše izhodiščno raziskovalno vprašanje, ki se osredotoča na učinke projekta. Iz grafikona 10 je razvidno, da se v samem jedru aglomeracijskega reda, tesno ob solucijah pojavlja *Socialna sfera*. To nakazuje na ugotovitev, da se večina projektnih učinkov, ki jih udeleženci razumejo kot rešitve predhodno obstoječih problemov, nanaša v prvi vrsti na socialno sfero njihovega življenja. Ko so udeleženci govorili o teh aspektih, so največkrat omenjali pozitivne učinke projekta na socialne situacije, ki so pred projektom predstavljale problem, zdaj pa te situacije prav zaradi projekta niso več problematične:

Tisto, kar je bilo pri celem projektu najpomembnejše, je bilo to, da smo stvari delali skupaj, v skupini takšnih, ki imamo enake probleme. Da smo morali sodelovati, se zmeniti, da smo morali shajati drugi z drugim... **[udeleženka 3, FS 1]**
Meni osebno so najbolj pomagale delavnice komunikacije. **[udeleženka 2, FS 1]**

Rešitve v socialni sferi po besedah udeležencev sežejo daleč preko nabiranja znanja o komunikaciji in nabiranja socialnih veščin in pomenijo neposredno socialno integracijo:

V bistvu mi, da smo kar biznis naredle, a? Ja zdaj se spoznala tukaj (na projekt-nih delavnicah), jaz sem jo (vrstnico na delavnici) kar takoj zahaklala. Jaz sem v društvu kjer kvačkamo in sem se kar na hitro odločila, da bom to (poznanstvo) porabila za to, da bi kvačkali (in prodajali) darilca. **[udeleženka 4, FS 2]**
Ja, se strinjam, najprej sva postali prijateljici, zdaj pa bova še (poslovni) partnerici, ha, ha, ha. **[udeleženka 2, FS 2]**

Na vsebinah, ki so vezane na socialno sfero, so udeleženci kot najboljšo metodo razumeli delavniško obliko pouka, v kateri so dobili možnost sodelovanja z udeleženci, ki se soočajo s podobnimi težavami, kot najbolj primeren pedagoški pristop pa je bilo izpostavljeno mentoriranje.

Na omenjenih rezultatih temelji tudi naslednja nepresenetljiva ugotovitev, in sicer da takšne rešitve pomenijo tudi pozitiven vpliv na psihološko stanje udeležencev. Iz *grafikona 10* je razvidno, da se v naslednji točki na omenjeno jedro takoj navezuje *Psihološka sfera*, iz česar sklepamo, da rešitve v socialni sferi predstavljajo tudi rešitve, vezane na psihološko-emocionalne probleme, o katerih je bilo govora v pred-testu. Ko so udeleženci govorili o tovrstnih pozitivnih učinkih, so običajno omenjali lajšanje psiholoških stisk v obliki manjših socialnih anksioznosti in večje samozavesti, pa tudi lažje vzpostavitev socialnih stikov in rutin, ki rezultirajo v višji motiviranosti, aktivaciji in socialni integraciji:

In pol počasi počasi, nekako prideš spet nazaj v neki normalni ritem vsakodnevnega življenja. To delajo obveznosti in stik z ljudmi. In to mi je dalo zagon, da sem spet začela dosti pisat prošnje in da sem spet iskala zaposlitev. **[udeleženka 1, FS 1]**

Ja, nekak' boljše se počutim, no. Bolj sem samozavestna. **[udeleženka 3, FS 1]**
Mislim, da bom imela več samozavesti. Bom naredila izpit za samostojno računovodkinjo. In, mislim, da bom začela delati za sebe, okej? **[udeleženka 2, FS 3]**

V bistvu gledam sebe... Nekako sem odkrila določene težave, ki se jih sploh nisem zavedala in jih lahko zdaj saniram, kar dosti pomaga pri mojem nadaljnjem razvoju. **[udeleženka 3, FS 3]**

Na vsebinah, ki so vezane na psihološko sfero, so udeleženci kot najbolj-šo metodo razumeli svetovanje, v katerem sta sodelovala tako mentor kot tudi svetovalec. Udeleženci so povedali, da je mentorsko delo velikokrat vključevalo elemente psihološkega svetovanja, kar je bilo sprejeto izjemno pozitivno, sploh v primerih, ko so bile težave vezane na socialne interakcije v kolektivih. Ob tem so kot pozitivno izpostavili tudi psihološko svetovanje, ki je relativno uspešno odpravilo številne psihološke izzive, s katerimi so se udeleženci dolgo in neuspešno spopadali sami in kar je imelo negativen vpliv na njihovo integracijo v izobraževanje in trg dela.

Iz *grafikona 7* razberemo tudi, da se številni problemi, na katere projektne aktivnosti niso imele vpliva, nanašajo prav na področje socialne in psihološke sfere življenja udeležencev. Ko je govora o problemih, ki vztrajajo v socialni sferi, mladi največkrat omenjajo težave v družinskem okolju. V odgovor na vprašanje, zakaj te težave vztrajajo, so mladi povedali, da so to bodisi stvari, ki predstavljajo permanentne značilnosti njihove družine, kot sta na primer disfunkcionalna družina oziroma slabi družinski odnosi, oziroma so rešitve izven dosega projekta, kot je na primer slaba ekonomska situacija. Podobno je tudi glede psihološke sfere. Problemi, ki so vezani na psihološke težave in vztrajajo, zahtevajo specialistično znanje in medicinski pristop, kar pomeni, da so zunaj dometa projekta.

Pravna sfera je naslednja v aglomeracijskem redu, ki še spada med elemente, ki so percipirani kot pozitivni. Glede te sfere je potrebno povedati, da je v pred-testu predstavljala kategorijo, ki so jo udeleženci razumeli kot ključ do rešitve večine problemov v statusu NEET in jo zato tudi preferirali (glej *grafikon 2*). Ob poglobljenem raziskovanju perifernega statusa teh vsebin v post-testu se je pokazalo, da so bile ponujene vsebine velikokrat pretežke in prekompleksne za razumevanje in preslabo osmišljene, velikokrat pa so bila tudi pričakovanja vezana na te vsebine previsoka:

Je bolj [mi] jasno. Vem kje je problem, vem kaj moram narediti. /.../ Vidim cilj, ki ga prej nisem imela. Pa tudi to, da zdaj vem kakšni so pravni okvirji in da enih stvari ne moreš rešiti z odvjetniki ampak z lasnim delom. [**udeleženka 3, FS 4**]

Na periferiji aglomeracijskega reda se pojavlja *Kulturna sfera*, pri čemer je potrebno upoštevati dejavnika. Prvi se nanaša na metodo zbiranja podatkov, torej fokusno skupino, v kateri udeleženci kljub centralnemu fokusu moderatorja na kulturni sferi niso znali povezati projektnih vsebin z rezultati oziroma učinkom ponujenih vsebin na kulturno sfero. Odgovori so bili velikokrat nesmiselni in vsebinsko prazni, zato je potrebno to kategorijo v grafikonu razumeti v vsebinsko relativno praznem smislu. Vseeno pa so nekateri udeleženci razumeli povezavo med projektnimi vsebinami in učinkom v kulturni sferi

in tukaj se skriva drugi razlog za periferno mesto kategorije. Ti udeleženci so namreč povedali, da so različne projektne vsebine sicer generalno dobro vplivale tudi na kulturno sfero, vendar so ti učinki zanemarljivi, saj tovrstne težave terjajo več časa in različne pristope, preden bo opaziti pozitivne spremembe. Na tej točki je potrebno poudariti tudi, da so to udeleženci, ki prihajajo iz drugih socio-kulturnih okolij, običajno Albanije in Kosova, pri čemer jim težave predstavlja predvsem integracija v slovensko kulturno okolje:

Tu smo skoraj 5 let, pa potem sem dobila otroka, pa sva [z otrokom] bila zaprta doma vedno, pa take stvari. Potem sem se prijavila za jezik /.../ ampak spet se nisem počutila dobro, ker so vsi drugi boljše znali jezik, ne. Potem je, potem sem dobila priložnost, da grem na psihoterapijo in to je res pomagalo svetovanje. Tudi potem sem dobila skupino, to je delavnica za prostovoljstvo, ja, tako da to mi je res pomagalo. Zdaj spet bom začela z jezikom, da to boljše naučim in tako... bo pa še malo trajalo [da se bolje integrira v slovensko okolje]. **[udeleženka 1, FS 4]**

V zadnjem koraku smo analizo usmerili na evalvacijo učinka vsebinskih sklopov in pristopov, ki so bili uporabljeni za njihovo posredovanje. Rezultati so pokazali, da se vsebine in znanja, ki so bila s strani udeležencev najboljše sprejeta, nanašajo na sklop, ki je usmerjen v dvig sposobnosti socialne interakcije, delno pa tudi IKT. Delavnice socialnih veščin, še posebno tiste, v katere so bile vključene komunikacijske veščine in vsebine vezane na čustveno inteligenco, so bile same po sebi ocenjene kot najboljše in najučinkovitejše. Na drugi strani pa IKT vsebine same po sebi niso bile ocenjene kot najboljše, so pa bile prepoznane kot ključne v kombinaciji z drugimi vsebinskimi sklopi, predvsem sklopom vsebin drugih sklopov, predvsem Finančnih kompetenc in Konkurenčnosti na trgu dela. Ko so bile IKT vsebine osmišljene v teh kontekstih, so naenkrat dvignile vrednost vseh povezanih področij:

Zdaj se mi zdi, da so excelove tabele super. Jaz že vem, da če grem kamorkoli [npr. na razgovor za službo], je to tisto, kar posebej omenjam. Pa [zaradi tega] znam tudi varčevati. Seveda je to vse [IKT spretnosti]. **[udeleženka 3, FS 3]**

S tega zornega kota predstavlja kombinacija vsebin s področja socialnih kompetenc in IKT tudi ključ do ostalih področij, ki jih naslavlja projekt, predvsem pa je videti, da je to kombinacija vsebin, z največjim pozitivnim vplivom na opolnomočenje in socialno aktivacijo. Udeleženci so povedali, da je v tem kontekstu odigral najpomembnejšo vlogo format, ki je bil uporabljen za posredovanje vsebin. Veliko teh vsebin je bilo posredovanih v obliki delavnic in mentoriranja, kar je rezultiralo v tem, da so bile te vsebine posredovane na prilagojen, aplikativen in individualno osmišljen način. Mladi so povedali, da sami sebe

ocenjujejo kot socialno in IKT spretni, in kljub temu da so veliko teh vsebin že poznali, jim je prav mentorska in delavniška oblika te vsebine prikazala v novi luči.

Vsebine, za katere se je pokazalo, da so pri mladih sprejeti z mešanimi občutki, so vsebine, ki se osredotočajo na dvig idiosinkratskih kapacitet. Razlog za to je mogoče najti v podatkih iz pred-testa, ki kažejo na visoko stopnjo diferenciacije in diverzifikacije idiosinkratskih značilnosti in potreb mladih, kar je tudi razlog, da je nemogoče oblikovati nabor vsebin, ki bi univerzalno nagoval vse udeležence. Vsebine, ki so bile za ene udeležence relevantne, so bile razumljivo ocenjene kot pozitivne, medtem ko so jih drugi ocenili kot nepomembne in redundantne. Mladi te vsebine sprejemajo z nevtralno percepcijo, kar pomeni, da jih sicer ne cenijo pretirano, jih pa tudi ne zavračajo. Prepoznali so, da je dobro, da so do neke mere o njih informirani, da pa zaenkrat ni posebne potrebe, da bi se vanje poglobljali. Veliko teh vsebin je bilo posredovanih v obliki klasičnega, *ex-katedra* informiranja, ki je kot format ocenjen s strani udeležencev kot ustrezen, vendar zgolj za posredovanje informacij in generalnega znanja. Omejitve tega formata udeleženci vidijo predvsem v tem, da onemogoča individualiziran pristop, zraven tega pa ga udeleženci pogosto povezujejo tudi z negativnimi izkušnjami iz šole.

Kot najslabše ocenjene vsebine se pojavljajo vsebine, ki se navezujejo na funkcionalno pismenost in pravno pomoč. Za te vsebine so udeleženci povedali, da so jih razumeli kot nesmiselne, saj jih niso znali povezati s svojimi dejanskimi problemi in potrebami. Pomembno pa je tudi to, da jih niti povezava z IKT vsebino in individualnim mentoriranjem ni uspela približati mladim:

Meni se zdi, da ne [da funkcionalna pismenost ni pomembna]. Glede na to, da sem pač prošnje že pisala in so zdaj pričakovali, da sem zraven [na izobraževanju]. Jaz sem nekako že znala, ampak sem vseeno obnovila.... [predavatelj] veliko več je razjasnil, kot sem znala, ne, in je bilo pol uporabno, čeprav nisem [novega znanja] nič uporabljala. Sem vesela, da znam, čeprav še ne uporabljam. **[udeleženka 6, FG1]**

Najslabše bi ocenila delavnice zakonodaje in pravne pomoči. To je bilo kar nekaj... prekomplicirano in sploh na vem, kaj naj s temi informacijami. **[udeleženka 4, FG1]**

V kontekstu vsebin, vezanih na *Pravno sfero*, je treba omeniti, da so bile te vpeljane prav zaradi želje, izražene s strani udeležencev v pred-testu. Takrat so razumeli svojo situacijo na način, ki ga je mogoče obvladati s pravnimi sredstvi, zato so predlagali nabor vsebin, ki bi jih opremil z informacijami, znanji in spretnosti s področja prava in zakonodaje. Po izvedenih vsebinah se je v post-testu pokazalo, da so pričakovanja in predstave temeljili na napačnih percepcijah

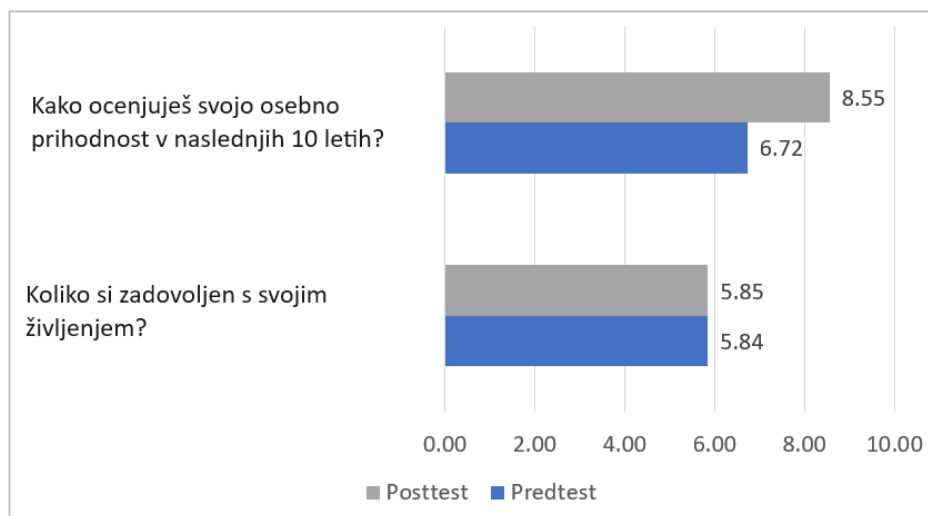
situacije, delno pa so bile tudi slabo utemeljene. V fokusnih skupinah so mladi v zvezi s tem povedali, da so jih delavnice sicer opremile z nekaterimi informacijami in znanji, ki pa jih po večini ne razumejo in jih ne znajo uporabiti. Kljub temu pa je pri nekaterih udeležencih izpostavljenost tem vsebinam pripeljala do pozitivnih učinkov:

/.../ ja, zdaj vem, da se vsega ne da rešiti [na silo] z odvetnikom. Za ene stvari se moraš pač potruditi in jih rešiti sam [govori o dobrih odnosih na delovnem mestu, predvsem med delavcem in delodajalcem]. [**udeleženec 2, FS4**]

Sumarično je potrebno upoštevati, da izpeljanih vsebin in pristopov ni mogoče razumeti kot ločene entitete, ampak kot integralne dele celotnega projekta, kar pomni, da je njihov učinek treba obravnavati na kumulativni ravni. S tega zornega so praktično vsi udeleženci ocenili učinke vsebini in pristopov kot pozitivne ter projekt kot dober in koristen za premagovanje izzivov mladih v statusu NEET:

Se mi zdi, da je bilo vse dobro. Skoraj vsem najbolj pomaga to, da smo imeli nek človeški pristop. Le nismo neki pač, kot izmečki... ko pač nisi povezan s socialno, da si zanič, ampak okej si, človek, ki si pač na slabi točki v svojem življenju. Kako ti tukaj lahko pomagamo? Da pač prideš nazaj v skupnosti. /.../ človeški pristop se mi zdi, da je najbolj pomagalo vsem. [**udeleženka 3, FS1**]

Potrditve celostnega pozitivnega učinka projektnih vsebin in pristopov je mogoče najti tudi v kvantitativnih rezultatih, še posebej v delu, ki se je osredotočal na ocene lastne prihodnosti. V enem od vprašanj nas je zanimalo, kako zadovoljni so NEET s svojim življenjem na splošno in kako optimistični so glede svoje prihodnosti. Anketiranci so svoje odgovore navedli na lestvici od 0 (popolnoma nezadovoljen / veliko slabši kot zdaj) do 10 (popolnoma zadovoljen / veliko boljši kot zdaj):

Grafikon 11: Zadovoljstvo z življenjem in osebni optimizem, pred-test in post-test.

Rezultati v *grafikonu 11* kažejo, da v zadovoljstvu z življenjem med skupino pred testom in skupino po testu ni bilo skoraj nobenih razlik, vendar pa je glede osebnega optimizma skupina v pred-testu dosegla veliko višje povprečje. Glede na t-test je tudi ta razlika statistično pomembna ($t(43) = -2,76, p < 0,01$) in korelacija ostaja robustna in zelo močna tudi po nadzoru spola starosti, izobrazbe in finančnega stanja ($\beta = 0,654, p < 0,01$). Ta ugotovitev kaže na to, da so mladi iz skupine po opravljenem testu veliko bolj optimistični glede svoje osebne prihodnosti, kar gre po ob upoštevanju omenjenih kvalitativnih rezultatov v pomembnem deležu pripisati projektni intervenciji.

Sklep

Ključne izsledke pričujočega prispevka je mogoče povzeti v naslednjih točkah:

1. Kvalitativni rezultati iz pred-testa so pokazali, da mladi: 1. svoje specifične potrebe in značilnosti kot pripadniki mladih NEET razumejo kot tesno vezane na specifične v socialni in kulturni sferi in da 2. svoje probleme tesno povezujejo s psihološko sfero in potencialne rešitve vidijo v pravni sferi.
2. Analiza intervencijskih pristopov je pokazala, da je bilo v intervencijski fazi največ poudarka na informiranju in izobraževanju ter delavniških oblikah pouka, pri čemer so med ponujenimi vsebinami prednjačile vsebine za dvig osebnostnih kapacitet, konkurenčnosti na trgu dela, finančnih kompetenc in funkcionalne pismenosti, nekoliko manj pa razvijanju socialnih in IKT veščin.

3. Rezultati post-testa so pokazali, da je bilo največ zaznanega pozitivna učinka, realiziranega skozi vsebine, ki naslavlja socialno in psihološko sfero, nekoliko manj pravno sfero in najmanj kulturno sfero. Kot najboljše so bile ocenjene vsebine, ki razvijajo socialne in IKT veščine, med pristopi pa pozitivno izstopata psihološko svetovanje in mentoriranje, še posebno v povezavi z delavniškim formatom poučevanja. Udeleženci so kot posebej primerne metode dela z mladimi NEET izpostavili svetovanje in mentoriranje
4. Pozitiven učinek projekta je podkrepjen tako s kvalitativnimi rezultati, ki kažejo na prednosti holistične obravnave mladih NEET, kot tudi kvantitativnimi, ki kažejo na ugodnejše samoocene prihodnosti, ki jih je mogoče v veliki meri pripisati intervencijskim vsebinam projekta.

Prispevek poleg omenjenih izsledkov prinaša tudi inovativen način analize učinka intervencijskih vsebin in pristopov, ki temelji na semi-eksperimentalni zasnovi projekta. Sekvenčna poravnana struktura faz projekta namreč omogoča: 1. ciljno detekcijo specifičnih potreb in značilnosti mladih NEET, 2. oblikovanje izbranih usmerjenih intervencij, ki ciljno in selektivno naslavlja detektirane značilnosti in potrebe, ter 3. ciljno in relativno zanesljivo merjenje učinka specifičnih in generalnih učinkov intervencijskih vsebin in pristopov.

Ob tem je treba upoštevati tudi nekatere omejitve pričujoče študije. Kot prvo je potrebno izpostaviti omejitve vzorca. Zraven tega, da je vzorec relativno majhen, je tudi nestabilen. Stabilnost oziroma konstantnost je namreč eden od nujnih predpogojev za uspešno izvedbo zastavljenega projektnega modela, ker pa je populacija mladih NEET po svoji naravi heterogena in nestabilna, to predstavlja potencialno nevarnost tako za izvedbo metode, kot tudi za validnost rezultatov. V kontekstu projekta "PreseNeeti se" je glavna težava v zvezi z vzorcem povezana z nizko stopnjo prekrivanja med populacijo v pred-testu in post-testu. Ta je bila največkrat rezultat: 1. terminacije statusa NEET zaradi zaposlitve oziroma vključitve v izobraževanje in 2. neodzivnosti in nepripravljenosti mladih NEET za sodelovanje v projektnih aktivnostih in post-testu. Da bi omili negativne učinke, smo v post-test vključili zgolj tiste mlade, ki so se udeležili vsaj ene od intervencijskih aktivnosti, ob čemer smo predvidevali, da se njihove potrebe in značilnost, detektirane v pred-testu, ne razlikujejo bistveno od mladih NEET, ki so sodelovali v pred-testu. Validnost rezultatov je torej potrebno razumeti kot relativno poravnano *značilnosti/potrebe-intervencijske vsebine-projektni učinek*.

Omejitev, ki je vezana na vzorec, se nanaša tudi na velikost vzorca. Glede na to, da je vzorec zajemal 33 posameznikov, gre izsledke razumeti kot značilnosti in potrebe te dotične populacije, in učinke kot nekaj, kar je vezano na to populacijo. Čeprav je te posameznike mogoče razumeti kot relativno tipične

predstavnik mladih NEET, rezultatov analize ne gre generalizirati na celotno populacijo mladih NEET. Namesto tega je rezultate potrebno razumeti kot primere dobrih in slabih praks oziroma kot vodila za prihodnje intervencije.

Onkraj odgovorov na vprašanja, na katera smo uspešno odgovorili, pa obstajajo tudi takšna, ki jih zaradi omejitev pričujoče razprave nismo uspeli nasloviti. Med vsemi bo v prihodnje potrebno nasloviti predvsem vprašanja incentivizacije mladih za status NEET, s katerimi sta se ukvarjala Assmann in Broschinski (2021). Slovenija namreč sodi v regijo jugovzhodne Evrope, kjer sta tako zadnja gospodarska kriza 2008 kot tudi pandemija COVID-19 pomembno vplivali na dinamiko trenda mladih NEET. Zraven tega ima Slovenija relativno močne mehanizme socialne države, ki imajo potencial, da nehoti oziroma nenačrtovano incentivizirajo mlade, da ostanejo zunaj izobraževanja in zunaj trga dela, enostavno zato, ker je v statusu NEET ugodneje in enostavneje. Ker je namige na tovrstne motive ohranjanja statusa NEET mogoče zaslediti tudi v naši podatkovni bazi, bomo v prihodnje nedvomno usmerili nekaj pozornosti v razumevanje teh dejavnikov. Tisto, kar bi bilo v prihodnje potrebno obdelati, je tudi vprašanje celostnosti in integriranosti sistema, ki je v Sloveniji oblikovan za potrebe populacije NEET. Kot ugotavlja Santos-Brien (2018), je pristop na ravni EU zastavljen holistično in izjemno ambiciozno, kar pri prevajanju na aplikativno raven na ravni držav članic nedvomno predstavlja serijo težav. V kontekstu Slovenije smo v pregledu literature prepoznali, da sta *strateška in fleksibilna implementacija* in *ciljno prirojene strategije in storitve za mlade* relativno dobro razdelani področji dela z mladimi NEET. Ob tem pa je jasno, da so težave vezane predvsem na področji *preventive in zgodnjih intervencij*, kjer je očiten predvsem manko preventivnih programov, ter programe *mapiranja in sledenja mladim NEET*. Tudi na teh področjih bo v prihodnje potrebnih veliko naporov, predvsem za oblikovanje predlogov: 1. ciljnih in niansiranih preventivnih ukrepov ter 2. metodoloških modelov, ki bodo omogočali sledenje mladim v tej populaciji.

**YOUNG NEETS IN SLOVENIA:
ANALYSIS OF THE EFFECTS OF SELECTED INTERVENTION
RESPONSES OF THE PROJECT "PreseNEETi se"
ON THE NEEDS AND CHARACTERISTICS
OF YOUNG NEETS IN NORTHEASTERN SLOVENIA**

SUMMARY

The article focuses on the analysis of the effects of the "PreseNEETi se" project on the needs and characteristics of young NEETs in Slovenia. The semi-experimental project approach included: 1.) a pre-test, which enabled the detection of the needs, characteristics and wishes of this population, 2.) the design and implementation of a series of intervention activities aimed at targeting the needs of the population, and 3.) a post-test, the purpose of which was an assessment of the effect of the implemented intervention activities. 33 young people were included in the final sample. Qualitative results from the pre-test showed that young people: 1.) understand their specific needs and characteristics as closely related to specifics in the social and cultural sphere, 2.) understand their problems as closely related to the psychological sphere, and that 3.) potential solutions they see in the legal sphere. The analysis of the intervention approaches showed that the greatest emphasis was placed on information and education, as well as workshop-based forms of instruction, with content for increasing personal capacities, competitiveness on the labor market, financial competence and functional literacy leading among the content offered, and slightly less on the development of social and ICT skills. The results of the post-test showed that the most perceived positive effect was realized in the social and psychological sphere, somewhat less in the legal sphere and the least in the cultural sphere. Content that develops social and ICT skills was evaluated as the best, while psychological counseling and mentoring stood out positively among the approaches, especially in connection with the workshop teaching format. The positive effect of the project is reinforced by both qualitative results, which show the advantages of holistic treatment of young NEETs, as well as quantitative ones, which show more favorable self-assessments of the future, which can be largely attributed to the intervention content of the project.

VIRI IN LITERATURA

- European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions (EUROFOND), "NEETs", *Eurofond.europa.eu*, dostopno na: <https://www.eurofound.europa.eu/en/topic/neets>, pridobljeno: 15. 6. 2023.
- Eurostat Statistics Explained, "Statistics on young people neither in employment nor in education or training", *Europa.eu*, dostopno na: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Statistics_on_young_people_neither_in_employment_nor_in_education_or_training, pridobljeno: 15. 6. 2023.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), "Youth not in employment, education or training (NEET)", *OECD Data*, dostopno na: <https://data.oecd.org/youthinac/youth-not-in-employment-education-or-training-neet.htm>, pridobljeno: 15. 9. 2023.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), *Investing in Youth: Slovenia* (Pariz, 2021), dostopno na: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/60132a0b-en/index.html?itemId=/content/component/60132a0b-en#section-d1e1490>, pridobljeno: 15. 9. 2023.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), Preventing and activating NEETs in Slovenia: Assessment and recommendations, *OECD Library*, dostopno na: <https://www.oecdilibrary.org/sites/1ea395aeen/index.html?itemId=/content/component/1ea395ae-en>, pridobljeno: 15. 9. 2023.

.....

- Assmann, Marie-Luise in Broschinski, Sven.** "Mapping young NEETs across Europe: Exploring the institutional configurations promoting youth disengagement from education and employment", *Journal of Applied Youth Studies* 4, št. 2 (2021), str. 95–117.
- Furlong, Andy,** "The zone of precarity and discourses of vulnerability: NEET in the UK", *The Journal of Social Sciences and Humanities (Jinbun Gakubo)*, št. 381 (2007), str. 101–121.
- Holte, Hallstein Bjørn,** "Counting and Meeting NEET Young People: Methodology, Perspective and Meaning in Research on Marginalized Youth", *YOUNG* 26, št. 1 (2017), str. 1–16.
- Holte, Hallstein Bjørn, Swart, Ignatius in Hiilamo, Heikki,** "The NEET concept in comparative youth research: the Nordic countries and South Africa", *Journal of Youth Studies* 22, št. 2 (2018), str. 256–272.
- Lavrič, Miran in Deželan, Tomaž (ur.),** *Mladina 2020 : položaj mladih v Sloveniji*. 1. izd. (Maribor–Ljubljana, 2021).
- Maguire, Sue,** "NEET, unemployed, inactive or unknown – why does it matter?". *Edu-*

- cational Research* 57, št. 2 (2015), str. 121–132.
- Mawn, Lauren et al.**, "Are we failing young people not in employment, education or training (NEETs)? A systematic review and meta-analysis of re-engagement interventions", *Systematic reviews* 6 (2017), str. 1–17.
- Mccombie, John in Pike, Maureen**, "The Problem of Young People Not in Employment, Education or Training: Is There a 'Neet'Solution?", v: *Microeconomics, Macroeconomics and Economic Policy: Essays in Honour of Malcolm Sawyer* (London, 2011), str. 54–71.
- Neimenovani avtor**, "Kaj sploh je PUM-O+?", *Regionalni center za razvoj*, dostopno na: <https://rcr-pro.eu/o-programu/>, pridobljeno: 28. 6. 2023.
- Pemberton, Simon**, "Tackling the NEET Generation and the Ability of Policy to Generate a 'NEET' Solution—Evidence from the UK", *Environment and Planning C: Government and Policy* 26, št. 1 (2008), str. 243–259.
- Reiter, Herwig in Schlimbach, Tabea**, "NEET in disguise? Rival narratives in troubled youth transitions", *Educational Research* 57 št. 2 (2015), str. 133–150.
- Santos-Brien, Ruth**, *Effective outreach to NEETs -Experience from the ground* (Luksemburg, 2018).
- Thompson, Ron**, "Individualisation and social exclusion: The case of young people not in education, employment or training", *Oxford Review of Education* 37, št. 6 (2011), str. 785–802.

Author: **NATERER Andrej**

Ph.D., Associated Professor

Co-Author: **HAZEMALI David**

Ph.D.

Co-Author: **MATJAŠIČ FRIŠ Mateja**

Ph.D., Research Associate

University of Maribor, Faculty of Arts

Koroška cesta 160, SI–2000 Maribor, Slovenia

Title: YOUNG NEETS IN SLOVENIA: ANALYSIS OF THE EFFECTS OF SELECTED INTERVENTION RESPONSES OF THE PROJECT “PreseNEETi se” ON THE NEEDS AND CHARACTERISTICS OF YOUNG NEETS IN NORTHEASTERN SLOVENIA

Studia Historica Slovenica

Časopis za družboslovne in humanistične študije / *Humanities and Social Studies Review*

Maribor, 23 (2023), No. 3, pp. 805–840, 20 notes, 11 figures

Language: Original in Slovene (Abstract in Slovene and English, Summary in English)

Keywords: young NEETs, needs of young NEETs, problems of young NEETs, pre-test and post-test, “PreseNeeti se” project

Abstract: The article focuses on the analysis of the effects of the “PreseNEETi se” project on the needs and characteristics of young NEETs in Slovenia. The semi-experimental project approach included: 1.) a pre-test, which enabled the detection of the needs, characteristics and wishes of this population, 2.) the design and implementation of a series of intervention activities aimed at targeting the needs of the population, and 3.) a post-test, the purpose of which was an assessment of the effect of the implemented intervention activities. 33 young people were included in the final sample. The positive effect of the project is reinforced by both qualitative results, which show the advantages of holistic treatment of young NEETs, as well as quantitative ones, which show more favorable self-assessments of the future, which can be largely attributed to the intervention content of the project.
